

گلزارِ دلی

بنجم حرمین سعیدی

گل واروی

SUCCHET
PUNCHAM.COM

گل واروی

نجم حسین سید

سچیت

حق سبھے ای راکھویں

پُور پہلا

اکتوبر 2010

ISBN: 978-969-577-018-4

سچیت کتاب گھر

11- شرف مینشن، 16- کونینز روڈ، چوک گنگارام

کتاب گلی، 1، لہور

فون: 042 36308265 ای میل: suchet2001@yahoo.com

ویب سائٹ: www.puncham.com

چھاپے خانہ: شرکت پریس، لہور

1

گل کتھوں ٹوریے؟

کتھوں نجابت ٹوری۔

نجابت ہند اُتے نادر شاہ دے حملے دا حال دسایا اے پر ایہہ حال تاریخ دیاں کتاباں وچ لکھیا ہویا اے ہسٹریاں وچ، پوری کھوج پڑتاں نال۔ وت نجابت دا دسیا کیوں پڑھیجے۔ نجابت دا تے آپنا پتہ نہیں کون ہاتے کیہڑے ویلے ہاتے کد جوڑیوس ایہہ وار۔

تاریخ، ہسٹری۔ سُنیا اے ایہہ لفظ علم دیاں بولیاں وچوں آئے نیں۔ ایہہ وی سُنیا اے جو علم دیاں بولیاں اوہا ہونداں نیں جو حکم دیاں بولیاں ہوں، جیہناں وچ حکم اترے، حکم خانیاں وچوں لوکاں دے کم کار دیاں جائیں اُتے، لوکاں دیاں گھراں وچ، مناں وچ۔ ایہہ وی سُنیا اے جو علم حکم وچوں نکلا اے تے حکم علم وچوں۔ دوئے اک دوجے نوں پالدے سنبھالدے نیں۔ تاریخ بیتے دا علم اے سو دسیندا اے حکم والے کون آہے، کیویں حکم چلاو نیں، منواو نیں۔ تاریخاں، ہسٹریاں خبراں توں بندیاں نیں، جیویں کوئی ورتی دتھاں ورتی اوہدی خبر توں۔ پر خبر وسیلے وی حاکماں دے ہتھ پٹھ ای آہے۔ لوکاں دا ویکھیا سُنیا تے وائی بن ویندا ہا، واء وچ رل ویندا ہا۔ چتھنے مُونہہ اوتنیاں گلاں۔ گل تے اکو ہونی چاہیدی اے جیہڑی حکم دے حساب وچ آسکے۔

سو پچھلیاں ویلیاں وِچ تاریخاں ہسٹریاں وی حاکماں آپ ای لکھوائیاں گھدیاں تے
 اِج لکھیندیاں تاریخاں ہسٹریاں حاکماں دے لکھوائے کنوں پلہ نہیں چھڈا سکدیاں۔
 حکمیں کروائے لیکھیوں اڈ کوئی وسیلہ ای نہیں اوہڑدا علم والیاں نوں۔

پر اک ہور گل وی ہے۔ کیہ کرنا اے اساں نادر شاہ دے حملے دا حال۔ ڈھائی سو
 ورھے پرانی گل۔ سانوں تے نویں حملے لے بیٹھے نیں۔ پرانیاں جوگی ویہل ای نہیں
 رہی۔ گذر گئی گذران۔ اوہدا مُردھیاون کس کاریں۔

پر جیہڑی گھڑی نوں اساں حاضر سمجھنے آں اوہ حاضر اے؟ حال دی گھڑی ہے
 کتھاں۔ ہونی دا وہانی وِچ ڈھلن تے وہانی دا ہونی وِچ، ایہو ای نہیں حال گھڑی، نت
 وٹویں نت تِلكویں؟ ایہوں ہونی وہانی نالوں وکھرا سمجھن، وکھرا کر ویکھن بھرم اے۔
 بھرم دا جیون بھل جیون اے۔

گل مخلوق دی گل وہانی ہر جی اندر جیوندی اے۔ رنگا رنگ بُت ہے ایس تانے
 پیٹے دی، نت وٹویں۔ تے ہر جی دی کیتی جُو کے خلق دی کیتی بندی اے تے خلق دی
 کار ای خلق دی وار اے۔ خلق وار نوں بنیندی وی اے تے بُندا ویہندی وی اے۔
 بناون تے ویکھن دی سکت وی وار وِچوں ای سَری اے۔ ایہہ سکت خلق وِچ خالق
 ہے۔ ایہہ سچ ہے۔ بھرم اوہ ہے جو ہے ای نہیں۔ سچ اوہ ہے جو ہے۔ گذر نہیں گئی
 گذران۔ اوہے گذران وِچوں اٹھی ہے حال گھڑی، نت تِلكویں، نت حاضر نت بے
 حاضر۔ ایسے حال گھڑی ہی بناونی ہے اوہ جو اگوں آونی ہے۔ ایسے ان گذری گذران
 ای بندے دا دل دماغ سا جیا اے، اوہدی سُر ت اوہدے اُلیل اوہدیاں جاچاں۔

گل کتھاؤں ٹوریے؟

جتھاؤں نجابت ٹوری، لفظ وار توں۔ وار ویلا ہے۔ ویلے نوں بندے رُتاں وِچ
 پھر دا سہی کیتا۔ وار لفظ وِچ پھرن وی ہے، چکرن۔ ایہا لفظ ویر تے ویل وی تھیا،

ویہل وی، ویہلے رہن دی وی تے گجھ کرن دی وی۔ وار واری وی ہے۔ آپو اپنی وار۔

قدرت وِچ تے ساخھی ہے وار جیویں اوہ رات دینہہ وِچ ورتیندی اے رُتاں وِچ ورتیندی اے۔ پر بندہ میلاں وِچ وٹدجیا تاں وار وی ہر میل دی آپو اپنی تھئی، کرنہاراں دی ہور کروا نہہاراں تے سا نہہاراں دی ہور۔ وار وِچ ورتن وی ہے۔ ورتن واپرن وی اے تے رِزق دی وٹد وی۔ جیون وسیلے بنیندیاں ہنڈیندیاں بندیاں دی آپت دی ورتن۔ ورتن کمائی وی ہے۔ کیتی دا پھل۔

لفظ وار نار اے، ورتن وی نار اے۔ ویلا، واروں باہرا، ورتنوں وکھرا نر ہے، چھرا۔

ویلا تے کسے دا نہیں۔ وار نجابت دی ہے کہ نادر شاہ دی؟
دانے سیانے، جے اوہناں کول ایہہ پڑھنے دی ویہل ہے تاں اتھے اڑ کھلوسن۔
بس کرو۔ کوئی خدا دا خوف کرو۔ وار نوں کیہ دا کیہ بنائی آوندے او۔ وار تے لمی نظم ہوندی اے۔ جیہدے وِچ کسے جنگ دا بیان ہووے۔ وار وِچ دو بدھے ٹھکے چھند ورتیندے نیں نشانی تے ہر کھنڈی

سچ خداوند بادشاہ سچے سُبجانا

تے

بھوبت گھلا ونگارے سارے پنٹھ نوں

ایہو نجابت دی وار اے، لمی نظم، نادر شاہ دے حملے دا بیان، ہر کھنڈی تے نشانی چھنداں وِچ۔ ٹسین کہیاں بھوت پھیریاں وِچ پئے پاوندے او ایس قدیمی صنف نوں۔ پڑھن والیاں دی مت ماردے او پئے۔ عادت توں مجبور او ٹسین۔
پر کیہ کریئے عادتوں وی واری بنیندی اے تے واری بدلیندی اے۔

وار وی سمجھو چالو ویہار نال بندے دے سانگے وچوں پُھندی اے۔ جیہا سانگا
 تہی سمجھ، تے جیہی سمجھ تہا سانگا۔ ایہہ وی پھیر ہے وار دا، کیہ کرے۔ جیہناں نوں نادر
 شاہ وارے وچ اے اوہناں لئی ایہہ نادر شاہ دی وار اے۔ جیہناں نوں نہیں اوہناں لئی
 نجابت دی۔ نجابت کون اے۔ کوئی درباری وقوعے نوں نہیں، شاہی پرچہ نوں نہیں۔
 نہ ابوالفضل نہ عبدالقادر بدایونی۔ باہروں آیا سیلانی وی نہیں۔ کسے دھاڑوی دے لڑگ
 کے ایستھوں دا حال ویکھن وی نہیں آیا۔ نہ ابن بطوطہ نہ البیرونی، اپنے میل دی اکھ
 نال ویکھ کے آپنیاں جہاناں نوں دکھاون والا۔ نجابت واہکاں راہکاں وچوں اے۔ کمی
 کیریاں وچوں۔ اوہناں دی اکھ نال ویکھدا اے۔ اوہناں دے کچھ توں ویکھی نوں
 جوڑیندا اے۔ اوہدی ویکھنی ویکھے نوں جوڑیندی وی اے تے نالو نال اپنے آپ نوں
 پرکھیندی وی اے۔ اپنی سودھ وی کریندی اے۔ سو نجابت دی وار خلقت دا آہر ہے
 وار نوں جاچن دا تے ایس جاچ راہیں اپنی سرت سودھن دا۔ اپنی ورتن اُسارن دا۔

گل کتھاؤں ٹوریے۔ جتھاؤں نجابت ٹوری۔ سچ توں

سچ خداوند بادشاہ سچے سُبجانا

سچ کیہ ہے۔ نجابت سچ دی سو بھاتے کیتی اے، سچ خداوند بادشاہ۔ پر ایہہ نہیں
 دسیا جو سچ ہے کیہ۔ دسیا ویس پر سدھا نہیں، ہاں راہیں نہیں، نہ راہیں۔ حاکم بادشاہ
 نہیں، بھونیس دے مالک خداوند نہیں۔ سچ بادشاہ اے تے سچ ای خداوند اے۔ نجابت
 دی جاچے سچ اوہ ہے جو بادشاہی ورتارا نہیں جو ماکی ویہار نہیں۔ اوہ سچ ہوونہار اے
 سرپر۔ قران کتیب وی ایہو دسیندے نیں۔ ہوونہار ہے سچ پر ہووندا نہیں پیا۔ ہووندا
 تے پیا اے ظلم:

ظلم زمیں تے ورتیا گور مکر بہانہ

بھاجی دغے فریب دی وچ پھری جہاناں

نہیں۔ ظلم ہووندا نہیں پیا ورتدا اے پیا۔ ہوون تے ورتن وِچ فرق اے۔ ہوون تے نرا واپرن اے، ہو گزرن۔ ورتن پورا ڈھنگ اے جیون دا۔ ویاہر۔ رزق دا اُپاون وٹن کھاون ہنڈاون۔ کیہ لاگ بند اے جی دا جی نال ایس ویاہر وِچ۔ پوری زمین تے ظلم دا ویاہر اے، انھیر گردی اے، انھی پئی ہوئی اے۔ سچ گُوڑ راہیں اپنی پچھان پیا کریندا اے۔ پر اتھے ساہ لو جھٹ:

ظلم زمیں تے ورتیا گُوڑ مکر بہانہ

ایس سطر نوں بول کے پڑھو۔ چھند کجھ چھجدا نہیں چا پدا ”گُوڑ“ لفظ پاروں؟ ”گُوڑ“ نوں ”گُو“ کر کے پڑھنا پیا پوندا اے۔ خبرے گُوک بیٹھا ہو یا اے گُوڑ۔ پر ہو سکدا اے اتھے ”گُوڑ“ ہووے ای نہ ”گُر“ ہووے۔ جے ”کر“ ہووے تاں چھند دا بھار وی لہہ جاندا اے تے گل وی سرل تھی ویندی اے۔ ظلم زمیں تے مکر بہانہ کر کے ورتیا اے۔ گُوڑ سچ بن کے آیا اے۔ ”مکر بہانے“ وِچ لکھا ہو یا اے لفظ گُوڑ گھل کے ساہمنے آونا ہووے تے مکر بہانے دی کیہ لوڑ۔

ظلم زمیں تے ورتیا کر مکر بہانہ

کر پڑھن نال سطر دا دوجا ادھا پہلے نال جُو بولیندا اے۔ ”کر“ نال مکر نوں آس وی ملدی اے۔ ”کر“ ”مکر“ دے اندر جو ہو یا۔ ”کر“ ہتھ وی اے۔ مکر بہانہ ظلم دا ہتھ اے۔ یا ظلم دا ہتھ مکر بہانے والے دستانے وِچ لکھا ہو یا اے۔ ”کر“ لگان وی اے، ہالہ، جیہدے اُتے کھلوتا ہو یا اے بارھویں صدی (بجری) دے ہند دا ویاہر۔ کر دی وصولی مکر بہانے راہیں ہے۔ حاکماں مالکاں نوں خُداوند بنا کے۔ کرنہاراں دی کیتی مکر بہانے راہیں پئی ٹھگیندی اے۔ یا مکر بہانہ ای کر اے ظلم دا۔

گل نجابت ٹوری سچ توں:

سچ خداوند بادشاہ سچے سُبھانا

پر ٹری ظلم توں۔ بارھویں صدی دے ہند دی بادشاہی سچ دے ہتھ تے ہے ای نہیں ظلم دے ہتھ اے۔ نہیں۔ گل سچ توں ای ٹری۔ ظلم نوں ظلم آکھن ای سچ اے۔ گل بڑی ہند دی زمین دی اے یا گل دھرتی تے ای ظلم دا ورتارا اے؟ گل زمین تے کامیاں دی محنت مکر بہانے نال مارن والیاں دی حاکی اے۔ ورتن اوہناں دی چلائی پئی چلدی اے۔ دغے فریب دی بھاجی ہند تے ای نہیں جہاناں تے پھر گئی اے۔ جہاناں وچ ایران وی اے جتھوں چڑھنا اے نادر شاہ۔ تے جہاناں وچ یورپ وی اے جتھوں کنیاں مکاں دے وپار ٹولے اٹھ کے ہندوستان آئے۔ آپس وچ بھڑے تے اخیر انگریز وپاری ٹولہ جتیا۔ اوس ہندوستان دیاں سمندری پتتاں تے بہہ کے وپار نوں گوڈے پٹھ کر گھدا تے مغل شاہی دی پرانی فصیل نوں ڈھا چا لائی۔ ہن بارھویں صدی مغل شاہی دوپاسی مار وچ اے۔ چڑھدیوں انگریز وپاریاں دی دھاڑ تے لہندیوں ایران توران دے پشو پال ٹابری بند جتھیاں دی دھاڑ۔ دووے دھاڑاں اکتوجی داراہ سواہرا پتیاں کر بندیاں نیں مغل شاہی نوں ڈوکیوں بھیر کے۔

پر مغل شاہی آپ وی تے دغے فریب دی بھاجی تے ای پئی اے۔ بھاجی لفظ پرانا اے۔ ایہدا مطلب ہے حصہ، ونڈ۔ گل پکی نہیں پر سُنیندے آئے آں جو پُرانیاں واریاں وچ رل کے کیتی اُچ وچوں ہر کرنہار نوں اِکو جیہی ونڈ ڈھیندی آہی۔ ساوِیں بھاجی۔ برابر حصہ۔ پر ویلے نال بھاجی اَساوِیں تھیندی گئی۔ ونڈن والے آپنی بھاجی ودھیندے گئے تے کرن والیاں دی گھٹیندے گئے۔ بھاجی سچ دی نہ رہی دغے فریب دی تھی گئی۔ تے جہاناں تے پھر گئی۔ دغا فریب آپ بھاجی بن کے جہاناں تے پھر گیا۔ ایہہ وی سُنیندیاں نیں ہن سیانیاں جو بھاجی دُھروں ای اَساوِیں لگی آئی اے۔ پوند کم دی ونڈ تھئی جئے جنی وچ۔ جڈیاں اپنے زور پاروں جڈیاں دا اُپایا ای نہیں اوہناں دا سریر اوہناں دی اپاونہار ہستی وی اپنے ناوِیں لا گھدی تاں جگ تے بھانی شاہی چل

پئی۔ پر بعضیاں سیائیاں ایہہ وی دسیندیاں نیں جو پوند ممانی شاہی ہوندی آہی۔ ہُن وی جن اوہدے اُیرے کتے کتے۔ ممانی شاہی وِچ بھاجی ساوِیں آہی۔ ایہہ شاہی آہی کوئی نہ اصلوں۔ ایہہ سانجھ ویہار ہا جنی دا جوڑیا۔ جنی اُتج دا سوما آہی سو اُتج دا سانجھن ورتاون وی اوہدے ای ہتھ ہا۔ پُرانی ورتن بارے پورا سچ اچے نِتریا نہیں۔ پُرانی ورتن بارے سچ وی متاں اوتنا ای نِتسر سکدا اے جتنا سچ نویں ورتن وِچ اُترے۔ وار دا سچ لکایا ہے وار وِچ ورتے ظلم نے۔ ظلم چھٹے تاں سچ دے۔ ہُن بھاجی اوس لین دین نوں آکھدے نیں جیہڑا ساک برادری وِچ دینہہ دیہار تے، مرنے پر نے تے، کینا ویندا اے۔ بھاجی وٹاندر اچے وی آکھن نوں اِکدو جے نال ساوِیں لاگ دا نشان اے۔ بھاجی لین دین والے اُچے نیویں وی ہون تاں وی اوہ برادری دے حساب وِچ برابری دا بھرم بنائی رکھدے نیں۔ ہُن بھاجی اوس بھرم دا نشان اے۔ پر بھاجی لفظ دی اجوکی ورتوں دسیندی اے جو کدائیں بھاجی اصلی ساوِیں لاگ دا نشان وی رہی اے مے، اودوں جدوں ایہہ ساوِیں وٹنڈ آہی سانجھ اُتج وِچوں۔

بھاجی دُھروں اساوِیں آہی کہ ساوِیوں اساوِیں تھئی، جیویں وی تھیا بارھویں صدی وِچ ای نہیں ورتیا ایہہ دعا فریب۔ ایہہ چروکنا اے۔ تے نرا ہند وِچ ای نہیں گل زمین تے ورتیندا آیا اے۔ ایہتھوں گل ٹوری اے نجابت تے ونج کھولی اے اگیرے۔

صدی بارھویں نوں کیوں کِنیا ہے نجابت۔ کوئی نویکلی ہے ایہہ صدی۔ نہیں۔ پہلوں ویلے دی وٹنڈ جگاں وِچ تھیندی آہی۔ حاضر ویلا کلجگ اکھویندا ہا۔ انیاں دا جھیڑ بھیر دا جگ۔ ظلم دا جگ۔ کوئی ادھ وِسر یا چیتا ہا کسے سانجھ سکھ دے ویلے دا جس پاروں لوک حاضر ویلے نوں کلجگ آکھن لگے۔ جگاں دی تھان صدیاں گھن گھدی تاں حاضر صدی کلجگ جا پن لگی۔ ساڈے وڈے چودھویں صدی نوں بند دے آئے، اساں پندرھویں نوں پئے دوسنے ہاں۔ بارھویں صدی نوں اوس ویلے دیاں ہور

شاعراں وی ویکھیا ہے ایویں۔ اک کافی بُکھے شاہ دے ناں نال وجدی آئی اے:

مکھ بارھویں صدی پیاریا

سانوں آمل یار پیاریا

ظلم دی ہنویں صورت جو وی ہووے اوہدیاں جڑاں پرانی وار وِچ ای نہیں۔
کیویں پیا ورتدا اے ظلم ہند زمین تے بارھویں صدی وِچ:

مُصاحب چور کچھریاں لا بہن دیواناں

سفلے عدل مجالساں گیا رل سُلطانا

چھٹاں پون عراقیاں گھر کے میداناں

مرداں تھیں گیا ضابطہ پیا غالب زانا

نذراں امیراں بھنڈیاں کر جمع خزانہ

نوکر کوہندے بادشاہ پیا اُلٹ زمانہ

اتھے وگاڑ وکھایا گیا ہے شاہی پر بندھ دا۔ مصاحب، حاکماں دے دربار حضوریے
اوہناں دے بانہہ بلی چور بن گئے نہیں تے ایہہ چور ای ہُن دربار کچھریاں چلیندے
نیں پئے۔ (ہو سکدا اے ایہہ لفظ ”منصف“ ہووے، ”مصاحب“ تول وِچ بھارا اے
تے ذرا گھٹ کے پڑھیندا اے) جانے دیوان کچھریاں چوری دا وسیلہ بن گئے نہیں۔
دیوان کچھریاں اصلوں ہُن کاہدے لئی۔ دیوان تے ہُن شاہی حساب گھر۔ شاہی آمدن
خرچ دا حساب تھینا اے دیواناں وِچ۔ شاہی آمدن آوندی اے ہالے توں، محصول توں
کنیاں رنگاں دے کراں توں۔ تے شاہی خرچ ہے حاکمی چلاون نبھاون دا خرچ۔
دیواناں دے افسر وی دیوان ای اکھویندے نہیں۔ جے کر اُگراہی وِچ یا خرچے وِچ
کوئی کان پوے تاں دوسی دی پیشی تھیندی اے کچھری وِچ۔ تے دیوانی دے ضابطے
موجب نیاں نتردا اے۔ پر ایہہ ہالہ تے کر آوندا کتھاؤں ہے۔ ایہہ واہکاں راہکاں

کیریاں دی، وست گھڑیاں دی کیتی وچوں آوندا اے۔ سگوں اوس کیتی دا وڈا حصہ ہے ایہہ۔ ایہدی اُگراہی تھیندی اے راہکاں واہکاں گھڑیاں کیریاں دے بچا تے سکھال دے ناں تے، اوہناں دے بھلے لئی۔ پر ایہہ اُگراہی آپ ای گائے گھٹیندی اے اوہناں دے۔ سکھال گھس کھڑیندی اے اوہناں دا۔ اگوں لگ ویندی اے حاکماں دے بچا تے، تے سکھال اُتے۔ سو ہالہ تے گر چوری ہے اصلوں۔ دیوان کچھریاں مُدھوں ہن ای چور دیوان تے چور کچھریاں۔ جے ملکہ توں کھبیز بن ونجے کسے دی کسے نال تاں اوہ وی کچھریاں وچ آ جھگڑیندے نیں۔ تے ملکہ تھیں جاندے ای او کیہ ہے، رل کیتی اُتج دا اوہ حصہ جیہڑا جُو جتھہ ہو کے کَلے دو کَلے دی ماکی بن گیا اے کتے ملکہ محل حویلیاں دے روپ وچ اے کتے وپار بھنڈار اے کتے ساہوکارے دی راس اے۔ کتے چوراسیاں دی واہی اے۔ سو رنگ نیں ملکہ دے پر ہے تے ایہہ چوری ای۔ تے چوری دی پوری سانہ تاں ای تھی سکدی اے جے اوہدا حساب تے نیاں وی چوراں دے ہتھ ای ہووے۔ بارھویں صدی دے وگاڑنے چوراں دے مُونہ توں لوئی لاه دتی اے۔ دیوان کچھریاں ظاہرا اوہ بن کھلوتیاں نیں جو اوہ اصلوں ہن۔

سفلے عدل مجالساں۔ ”عدل مجالساں سمجھو پورا نیاں ورتارا ہے مغل بادشاہی دا پنڈ پنجائیتوں لاء شاہی دربار تائیں۔ سفلیاں دے ہتھ ہے ایہہ پورا ورتارا۔ ”سفلہ“ فارسیوں لٹھا اے۔ سفال ہے مٹی دا بنیا ہویا۔ اوس توں سفلہ پلوتا بنیا نیچ، گھٹیا، کمینہ۔ اُچے نیویاں نوں سفلے آ کھدے آئے نیں، مٹی لہڑیاں نوں۔ اوہناں دی کیتی جو اپنے پیٹے پاونی ہوئی۔ نجابت نے اوہو پلوتا اُچیاں نوں ٹھوک دتا اے۔ ایہہ نہیں پیا آہندا نجابت جو عدل مجالساں کمی کیریاں گھا لہاراں دے ہتھ آ گئیاں نیں۔ اوہ آہندا اے عدل مجالساں وچ بیٹھے اُچے ای اصل نیچ نیں، اوہناں ہن اپنی کرتوت راہیں اپنی اصل

ہستی کھول دکھائی اے۔

چھٹاں پون عراقیاں کھر کے میداناں

میدان ہے شاہی فوجی پر بندھ۔ لہنوں چلاون والے عراقی اکھویندے نیں۔ اُچ
نسل دے دساوری گھوڑے، جسی نسبی جنگیئے سو پشت توں جیہناں دا پیشہ سپہ گری لگا آیا
اے۔ ریزق دیاں چھٹاں دا بھار چاون والے بین پنڈورے کھر کے اکھویندے نیں۔
نجات نے پلے وٹا دتے نیں۔ جیہناں نوں عراقی آہندے سو اوہ کھر کے نکلے جے۔
عراقی تے اوہ نیں جیہڑے چھٹاں پئے ڈھوندے نیں۔

مرداں تھیں گیا ضابطہ پیا غلب زانہ

(کتاباں وچ لفظ غالب آیا ہے اتھے۔ جیہڑا تول وچ وی ذرا کو غالب ای اے۔
اصل لفظ ”غلب“ جا پدا اے ”غلبے“ دا دیسی روپ۔) اتھے شک گذردا اے پوند جو
بانے راج وچ وسدے نجات نوں وی متے زانہ غلب چُہیا اے۔ پراہہ تاں ویکھونا
جو اتھے گل عام نماںیاں پیاں دی نہیں۔ اوہناں دا غلب تے جے آہا وی کدیں تے
اوہ تاں ہن کہاناں وچ ای رہ گیا اے۔ اتھے تے گل ہے شاہی زانے دی۔ حاکم
میل دیاں بنایاں سواریاں بیگماتاں جیہناں دا لاہا اپنے میل دے لاہے نال بدھا پیا
اے، جیہناں نر حاکماں دی دتی ہستی نوں اپنی ہستی نیا مانیا ہو یا اے۔ ایہہ اک پوری
جماعت اے حاکم میل دے ورتارے دی پڑھائی، حرم سراواں وچ بھن گھر سواری۔
ایہہ چکھلیاں ویلیاں وچ وی ہالہ خور باتشاہی دا پہیہ دھکیندیاں آریاں نیں ویلے کویلے،
رضیہ سلطاناں تے نور جہاناں تھی کے، کدائیں تخت تے بہہ کے کدائیں چکھے کھلو کے۔

آونیاں ویلیاں وچ وی ایہناں حکم چلانا اے ویلے کویلے۔ مارگریٹ تھیچراں بن
کے جگت راسوال شاہی دا گھوہ گیٹرن چڑھنا اے تے مرداں کنوں ودھ کے گیٹر دکھانا
اے، توڑے مگروں بھرے بھراتے راسوال کھاتیاں دا اوہو حال تھیوے جو بابے نانک

وکھالیا:

درب بھرے بھنڈار رینے پک کھنے

اک ہور وی بھیت ہے غلب زنانے والی سطر وِچ۔ ایہہ اگوں آون والے کال
دے کم ول جھانڈی اے۔

نذراں امیراں بھنڈیاں کر جمع خزانہ

نذراک وڈا وسیلہ اے شاہی خزانے دا۔ نذراوہ سردار زمیندار راجے تار دے نیں
باتشاہ نوں جیہناں کولوں سرکار ہالہ نہیں وصولدی۔ اُنج وی دربار وِچ ہر حاضری تے وی
تے ہر عہدہ مرتبہ سنبھالن تے وی درجے موجب یا باتشاہی دے ارادے موجب نذر
دینی پوندی اے امیراں منصب داراں شہزادیاں نوں۔ وگاڑ ایہہ بنیا اے جو درباری
امیر نذراں بھنڈدے نیں جانے توڑ لیندے نیں نذراں۔ وچوں اپنی چتی رکھوا
گھنڈے نیں۔ تے اپنے بچی خزانے جمع پئے کریندے نیں۔

پر مُزاک واری ویکھیئے سطر دیاں لفظاں نوں۔ ”کر“ ہالہ اے۔ جمع اوہ سرکاری لیکھا
اے جس اُتے اُگراہی کیتی ویندی۔ بھنڈن دھوکھا وی اے، دھرو۔ نذر ہے کیہ۔
کرنہاراں بناون ہاراں دی کیتی وچوں ای نکلدی اے نذر۔ تارن والا آپ تے کما
کے نہیں لیا وندا۔ خلقت دی کمائی نوں دھرو نال مار کے نذر بنیندے نیں امیر، جیویں کر
اُگراہیا ویندا اے جمع وکھا کے تے خزانے چاڑھیا ویندا اے۔ سو ایہہ سینتر اُگھردی
اے ایس وچوں جو کیہ نذراں تے کیہ کرتے جمع تے خزانہ، پورا شاہی مال پر بندھ ای
امیراں دا دھرو ہے۔

نوکر کوہندے باتشاہ پیا اُلٹ زمانہ

اخیر لے مُغل وارے دے باتشاہاں وچوں فرخ سیر وی ہا جیہنوں اوہدیاں
اہاکاراں مار چھڈیا، سید بھراواں۔ زمانہ اُلٹ پیا اے۔ باتشاہ دا نوکراں نوں کوہن تے

باتشاہی دے دستور دے اندر ای ہے۔ نوکراں دا باتشاہ نوں کوہن دستور دا الناء اے۔
 باتشاہی دی نوکری لالچ پاروں ٹردی اے تے جان دے ڈر پاروں۔ ڈر گیا تے
 نوکر باتشاہ دا لاگ ترٹ گیا۔ ایسے ڈر نوں لاہون دا ہشکار ہے بابے نانک دے بول
 وِچ:

جاں سِکداری تے خواری چا کر کیہا ڈرنا

جاں سِکداراں پوے زنجیری چا کر ہتھوں مرنا

اساں جو پڑھت کیتی ہے نجابت دے ایس مکھ بند دی اوہ ریتل پڑھت ڈھنگ
 کنوں ہٹی ہوئی اے۔ ساڈے تے کوئی مناسب دفعہ لگ سکدی اے ریتل پڑھت
 ضابطے دی۔ ریتل پڑھت تے ایہہ ہے جو مغل شاہی اُسرگے اصلوں تے چنگے ای
 نیں۔ لوک بھلیائی دے وسیلے نیں۔ عدل مجالساں دیوان کچھریاں اصلوں نیاں لئی
 بنیاں نیں، ایہہ تے ایس بارھویں صدی دا بیڑا غرقیا اے کوئی اجیہی پٹھی واء وگا بیوس
 جو ایہناں اُسرگیاں وِچ چوکھا وگاڑ آ گیا اے۔ نیک پاک صاف خدا ترس خاندانی
 بندوبستیاں دی تھاویں بے ایمان کمینے ہو چھے گھٹیا چھے والے لوک عدل مجالساں تے
 دیوان کچھریاں وِچ آن وڑے نیں۔ خرابی چلاون والیاں دی ہے۔ بناون والیاں دی
 نہیں۔ ریتل پڑھت دے حساب نجابت دا بیان تے ایٹا ای اے۔ سدھا سادا تے
 نجابت مغل شاہی دے زوال دی اصل وجہ وی دی اے۔ ایہو بھئی مرداں حاکماں
 مردانگی چھڈ دتی اے تے حکم ضابطہ اوہناں دے ہتھ وِچ نہیں۔ زنانیاں دا غلبہ اے۔
 تے زنانیاں دا تے ایہہ کم ای نہیں سو مغل شاہی نے ڈبنا ای ڈبنا اے۔

ریتل پڑھت کرن والے بارھویں صدی وِچ نجابت نوں مل کے آئے ہوون
 تاں پتہ نہیں۔ اساں تے اوہ سمجھن دا جتن پنے کرینے آں۔ جیہڑی نجابت انج پیا
 دسیندا اے۔

ایہہ بند نجابت دی وار دی موہر اے۔ ایہدیاں سطراں ایہہ تے دسیندیاں ای
 نہیں جو شاہی محکمیاں وچ دفتر اں وچ گھنے وگاڑ پے گئے نہیں ایہناں وگاڑاں وڈے فکر
 پاوتے نہیں خندانوں۔ وگاڑاں دی گین وی وڈیاں خندانوں دی بولی وچ ای کیتی
 گئی اے۔ جیویں شرفاء حکومتاں اُتے تنقید کردے نہیں۔ پر نال ای ایہہ سطراں ایہہ وی
 دسیندیاں نہیں جو ایہہ وگاڑ تے مہاندرے نہیں اوس مُڈھلے وگاڑ دے جو باتشاہی آپ
 ہے جو مل ویہار آپ ہے۔ ایس بند دی دو پرتی ہنتر نوں اک پرتا کر لیندے نہیں
 ریتل پڑھت کرن والے۔ وڈیاں خندانوں جیہڑے فکر پئے نہیں اوہ وی باتشاہی
 دے مہاندرے نوں جاچن پاروں پئے نہیں۔ باتشاہی دے تے نوں نہیں سمجھدے وڈے
 خندان۔ سمجھن وی کیوں آپ جو باتشاہی دا انگ ہوئے۔ ایہہ اوہ گھر نہیں اوہ ساکاچار
 ڈھانیاں جیہناں نوں مغل شاہی نے آپ وڈا کیتا اے پال کے، خندان بنایا اے۔
 ایہناں مغل شاہی دی کسے نہ کسے رنگ وچ سیوا کیتی اے۔ فکر ایہناں نوں اوہو پئے
 نہیں جو نجابت گئے نہیں۔ جے ایہہ حال تھی گیا اے باتشاہی دا تاں ساڈا کیہ بنسی۔
 ایہناں فکراں پاروں خندانوں دیاں نظراں دوجیاں باتشاہیاں ول اُلردیاں نہیں تے اوہ
 باہریاں مومناں غازیاں نوں اتھے آ کے تخت سنبھالن دا ترلا مریندے نہیں۔

ریتل پڑھت کرن والے خبرے بارھویں صدی وچ نجابت نوں ملے نہیں کہ نہیں
 ایہناں خندانوں ضرور ملے نہیں یا ایہناں دیاں اجوکیاں وارثاں نوں۔ ایہہ ملنی ای
 اک پرتا کرویندی اے بند دی پڑھت نوں۔ بند دی دو پرتی ہنتر تاں دسیندی اے جے
 ایس نجابت دیاں رمزاں دا گوجر وی گولییے، اوہدی آکھنی دے رنگ وی بھالیئے۔ پر
 جے زمانے دے اُلٹ پون دا دھڑکا ہووے تاں ٹھپیاں ای رہن دیندے نہیں رمزاں
 سیانے۔

2

اؤل دئی تورییاں کر اپنی پائی

پھیر لئی چوہاناں انگ خوش کر لائی
 پھیر لئی سی غوریاں کوئی مُد و سائی
 لئی پٹھاناں آن کے گھر چوتھے آئی
 بابر کیاں چوغطیاں گھت سار کھائی
 دلی بت توریئے رت دھڑی لوائی
 ماس کھائیں رنج پُتراں جیوں بگر قصائی
 لکھ لہائیاں گھوہنیاں مُول مہر نہ کائی
 بویاں زویاں ساریاں جگ پھری دہائی
 اک ماریں اک بہر دھریں بت حُسن سوائی
 دلی توں شہزادیاں کھیہہ ہوندی آئی

اسیں ویلیوں نکل کے تھاویں آگے آں، صدیوں نکل کے شہر وِچ۔ پر نہیں۔
 ویلا تھاں بن گیا اے تے تھاں ویلا۔ اسیں بارھویں صدیوں دلی آئے آں۔ دلی
 کیہیں صدیاں نیں۔ توریوں توں لاء پُختیاں تائیں۔ پر اگوں دیکھو ویلا شہر بنیا تے شہر
 جینی بن گیا، ووہٹی۔ باتشاہ آوندے نیں دلی ویا ہوندے نیں۔

پر ویاہ باتشاہی دی رمز کیوں بن گیا۔ کہتے باتشاہی دا کوئی پرانا ٹانکا نہ ہووے ویاہ
 نال۔ ویاہ سدھا باتشاہی دی رمز نہیں بنیا۔ باتشاہی قبضہ اے تے ویاہ قبضے دی رمز
 اے۔ متے باتشاہی دیاں جڑاں نارسریر اُتے، نارہستی اُتے، نر قبضے وِچ ای ہوں۔ نار
 ہستی قبضائی تے گئی پر اوس اندروں نہیں نیا نر قبضے نوں۔ اوہ اُتوں ہر سٹ کے
 گھنڈ کڈھ کے ووہٹی وی بندی آئی پر وچوں وِچ کھور کڈھیندی آئی ویر ویا ہوندی آئی
 نر قبضے نال، باتشاہیاں نوں ڈھا کے قبضہ گیراں نوں مروا کے۔ نابر نارہستی دا اندر ویر
 زہر بھریا اے۔ اوہ کھسم کھانی ای نہیں پُتر کھانی وی اے کیونجو پُتر پیواں دے ای نیں

سو اوہ وی قبضہ گیر نہیں۔ نار دی نار ہستی نار دا اچیت ہے۔ لوک ریت نے ایسے اچیت نار ہستی نوں کال یا کل دے روپ وچ رمزیا ہے۔

تورے چوہان غوری پٹھان پُھتے دلی نوں گھر پاوندے آئے نیں ایہہ پوندی آئی اے اوہناں دے گھر۔ پر نال ای گھر پاؤن والیاں نوں تے اوہناں دیاں جایاں نوں کھاندی وی آئی اے۔ دلی شہر راج گڑھ ہوون پاروں نشان اے باتشاہی دا پر جنی دے روپ وچ آ کے ایہہ شہر نہیں رہیا نرا۔ ایہہ نشان بن گیا اے جنی اُتے ورتے نر دھگان دا۔ نر دھگان پٹھ آئی تریمت بانی شاہی نال وری ویاہی گئی پر اوس اندروں ڈھالائی بانی شاہی نوں۔ بانی شاہی، پیو چودھر، اُسری اے نر نار دے کساک اُتے، اساویں ویاہ اُتے۔ ایہہ ویاہ ای وسیلہ اے نار دی ہار لہائی دا، نر دی چڑھت دا۔ اساویں ویاہ وچوں ای نکلی اے ٹبرداری جو ایس کساک نوں اگیرے ٹوریندی اے۔ نار آپ ٹبرداری نوں پساردی سواردی اے پر اوہدی اچیت نابری ٹبرداری تے بانی شاہی دیاں یہاں وچ بیٹھی ہوئی اے۔ دلی اے کال نہیں اکھوائی پر اوہدا گھنڈ لہہ گیا اے۔ اگوں اوس کھل کے ساہویں تھی وینا اے:

بن دلی محمد شاہ اگے گل عرضاں کردی

پر وچ دو بند ہو ر آونے نیں اے۔

ریتل وارکاری تے پیرو پیر ٹریندی اے اگانہ ول۔ سَنو سَن ویلا گندی۔ ویلے نوں باتشاہاں دے ناویں لاوندی، دھگان دے پلے بنھیندی۔ فلانے سن وچ فلانا تخت تے بیٹھا۔ اوس بیتیاں جنکاں لڑیاں ایتنے علاقے فتح کیلتے، ایہہ قانون چلائے، اوہ انج مویا تے اگلا انج تخت تے بیٹھا۔ چل سو چل۔ اک سدھی لیکے ٹردی اے ریتل وارکاری۔ نجابت دی وار ایس لیک نوں ڈھاوندی اے۔ نجابت دی وار اگوں چکھے بھوندی اے تے تپکھوں مُز اگے۔ ویلے دی ریتل ویتر دے اُپروں چھال مار کے۔

وہیلے دے اندر اوہدے اچیت وِچ لہہ کے۔ اج ورتی نوں اچنتے ای پُران ورتی نال
گنڈھ وکھیندی اے تے چرکالی ورتی وِچ اج دا مُونہہ ویہندی اے۔

بارھویں صدی توں اساں پر تے آن دلی دیاں پُرانیاں باتشایاں ول تے اوہناں
دے چکھے پرانی بھانی شاہی دیاں جڑاں وی اساں جھاتیاں نیں۔ وت لپنت ای تیمور
وِچ آن کھلوتا اے باہر کیاں چغتیاں دا وڈکا، جیہدے ناں دا بَلکہ اوہ متھے تے لاوندے
آئے نیں:

چڑھے چغتہ بادشاہ تیمور جو دھانا
دس لکھ گھوڑا پاکھرا سنے مُغل پٹھانا
جتنی زمیں پہاڑ دی نہ رہیا اڑانا
کوٹاں آون تھرات چھڈ گئے ٹکانا
ونج اسپاہاں لُیا کر مَن دا بھانا
پکڑ گنھے لکھ آدمی لہہ پیاں گھاناں
کر بھریاں دے ددے چڑھ کھائے کھانا
این آچار منا کے گھر آئے جروانا
ٹوپی قبضہ کاٹھ مُٹھ زمیں بستر لانا
ساخت مُونہہ انہاریاں گل گُوتی بانا
تسسی ہتھ تیمور دا فرمان پٹھانا

ایہہ جے چچھا باہری چغتہ شاہی دا۔ اُنج تے ہر شاہی دا، گل شاہیاں دا چچھا ایہو
ای ہے۔ دھونس دھنگان، زوریں منوایا این آچار۔ لفظ این پُرانا ورتیندا آیا ہے ضد،
ہٹھ لئی، مرضی منوان لئی، شریف صابر دی جاچے ایہہ لفظ آئین دی ہی شکل اے۔
ج جا راجے سلوان آندی اک استری ہور ویاہ کے جی

اوس دی جات چمیری تے ناں لوناں گھر آندی سی این مناء کے جی
 قصہ پورن بھگت وچ قادر یار دسیا ہے جو راجے سلوان اپنی جاتی دی ریت
 اُلنگھی۔ سچ جاتی دی گڑی ویاہ آندی۔ اپنی این منوائی۔ دستور تر وڑیا، نواں دستور چلایا۔
 آئین حکومت چلاون دا ڈھنگ ہے اگونہا مٹھیا، ریت پروانیا۔ حاکم میل اپنی گوں دا
 آئین ویتر کے اپنے اُپر لاگو کریندے نیں وت اپنی سوڑ سہولت موجب آئین وچ
 وادھے گھائے پنے کریندے نیں۔ سو سمجھو آئین حاکم میل دی این اے۔ آچار لفظ
 جیون دے پورے ورتارے واسطے ورتیندا آیا اے۔ آئین عربی لفظ اے آچار دیسی۔
 لوک بولی دوہاں نون جوڑ بنھیا اے۔ این آچار وچ وڑ گئی اے تے اینا چار بنیا اے۔
 اپنی این نون آئین بنا کے خلقت پیا چاردا اے حاکم میل۔ متے ایہہ پئی وکھالدی اے
 لوک بولی۔ بعضے سیانے ایناں چار وی پڑھیندے نیں ایس لفظ نون جانے چار ایناں
 نیں اک نہیں۔ سیانے این نون آئین سمجھ کے اوہدیاں شقاں گلن لگ پوندے نیں۔
 تیمور جروانے دی این تے اکو اے۔ اوہو اوہدے بھانے قدرت دا آچار اے۔
 اوسے نون منوا کے اوہ گھر آوندا اے۔

تیمور دے جروان (ظلم) دا بھوگ تے پاوندی اے ریتل وارکاری وی۔ سیریاں
 دے ددے بنواون، اسپاہاں (اصفہان) لٹن۔ پر تیمور دی سادی رہتل تے پرہیز گاری
 عبادت گزاری والی گل نویکلی اے۔ ٹوپی وی ظاہراتے ایسے طاعت تقوے دا نشان
 اے پر ٹوپی سرتوں وار بچاون لئی وی ہے نالے سرداری دا نشان وی ہویا ٹوپی۔ ایہدا
 وساہ کوئی نہیں۔ جے تیمور سروں لاه دھرے تے متے اوہدا کوئی نیڑلا اپنے سر چا
 دھرے۔ قبضہ ہے تلوار دی مُٹھ جو تیمور ہر ویلے اپنی مُٹھ وچ رکھیندا اے۔ اُنج قبضہ ای
 مُول اے باتشاہی دا۔ لوکاں دی جال گھال اُتے قبضہ اوہناں دی ویہل واند اُتے
 قبضہ۔ ایہہ قبضہ ہے تلوار دے قبضے راہیں جو تیمور دی مُٹھ وچ اے ہر ویلے۔ مُٹھ اوہ

ڈھلی کریندا نہیں۔ ایہہ کاٹھ مُٹھ، مُٹھ برابر لکڑی ای اوہدی اصل مل اے۔ ایہہ ٹوک اے
 باتشاہی دی طاقت اُتے۔ بھنجے سوندا اے ایہہ جروانا۔ عام سپاہیاں نال اپنی برابری
 دکھان لئی۔ پر وچوں ایہہ وی اوہدے ڈر دی دکھالی اے سمجھو۔ ایہہ وی چیتے ناہس جو
 اوڑک بھنجے ای بستر لگناس۔ گل گوتی سادی رہت دی نشانی اے پر ایہہ ”بانا“ اے
 بنا دکھالیا۔ ایہدے وچ گجھ سینتر کفن ول وی ہے۔ ساخت گھوڑے دی پوچھ نوں بنھ
 کے کاٹھی راہیں مُونہ دے کڑیا لے نال جوڑن والا رچھ اے۔ گھوڑے دی لگام اسوار
 دے ہتھ ساخت راہیں ہے۔ تیمور ہر ویلے گھوڑے تے اسوار اے سٹا پیا وی۔ یا متے
 اوہ آپ گھوڑا اے ہر ویلے ساخت بدھا۔ جے ایویں ہے تاں اوہدی لگام کبھدے ہتھ
 وچ اے؟ متے اوہدے اندر لٹھ بیٹھی جگاں بدھی بہان شاہی ریت دے ہتھ۔ یا وت
 ساخت متاں تیمور دے مُونہ وچ اے ہر ویلے۔ انہاری یا نہاری کڑیا لے اے جو
 گھوڑے دے مُونہ وچ ہوندا اے۔ تیمور دے مُونہ وچ کڑیا لے اے کہ ساخت؟
 انہاری یا نہاری سویر دی حاضری وی اے۔ کیہ جروانے دا مُونہ گھوڑے دی پٹھ نال
 بدھا ہویا اے تے گھوڑے دی لد ای اوہدی نہاری اے۔ دیکھو مجبوری طاقت دی، بے
 زوری زور اوری دی۔ پٹھانا ہے گھلنا۔ تیمور دا فرمان گھلنا ہتھ تسی والا ہتھ اے۔ تسی دی
 پھرت وچوں کردے نیں لکھاں نوں لٹ کے کوہ سٹن والے فرمان۔

تیمور دی ایس تصویر وچ اورنگ زیب عالمگیر دی تصویر لھیٹی ہوئی اے۔ پُختہ راج
 دے مُڈھ وچ ای اوہدا انت دھینیا پیا اے۔

نجات دی وار مُڈھ وچوں انت تے انت وچوں مُڈھ ٹوہ دکھال دی اے۔ اوہدا کم
 ویلے نوں حاکماں دی لڑی وچ پروون نہیں، سالاں وقوعیاں دی گنتز کر کے۔ اوہدا کم
 ویلے نوں حاکم میل دی پکڑوں اُدھارن ہے۔ ایہہ کم سردا اے حاکم میل دی سیتی وار
 نوں خلقت دی دیکھنی راہیں اُدھیڑ کے۔

نظر ودھائی سیڈاں لے مُلک تمامی
 گنٹھا فرخ سیر نوں کر ظلم تمامی
 آپنا کیتا لے موئے مر لہے سامی
 جن فرشتے آدمی گل آکھن آمیں

ایس بند وِچ اساں مغل راج دے اخیر ول آگئے آں۔ باتشاہی ہُن اپنے آپ
 نوں آپے مُکاون تے آگئی اے۔ قدرت وی راضی اے تے خلقت وی
 جن فرشتے آدمی گل آکھن آمیں

ظاہرا ایہہ آئین پڑھی گئی اے سیڈ بھراواں دے مُکاء تے جیہڑے فرخ سیر دی
 بانہہ بن کے اگیرے ہوئے تے وت راج کاج اپنے ہتھ کر بیٹھے۔ پر نظر نری سیڈاں
 دی ای نہیں ودھی بادشاہی دا پورا گیڑ ای نظر دا ودھان اے تے ایہہ گیڑ گیڑ دا ای
 موت دے گھوہ نوں اے۔ کوئی وقوعہ دکھرا نہیں۔ کیہ فرخ سیر تے کیہ سیڈ بھرا سبھ
 مُنڈاں میں ظلم دی ماہل نال بدھیاں۔ خلقت تے قدرت دے اندروں ظلم دے ہر
 مُبرے دے مرن تے ہر نشان دے ڈھین تے آئین اُھدی ہے، آس بندی ہے۔

چکھے اساں ویکھ آئے آں ویلا تھاں بنیا، صدی بارھویں دلی بنی تے دلی ووہٹی بنی
 تے ووہٹی اوڑک کال۔ اساں سہی کیتا جو کال وار دا اچیت ہے، ایہہ ویلے دا ویہن وی
 ہے اے تے تھاواں دا اُسار وی۔ ہُن کال مُڑ دلی دے رُوپ آئی اے محمد شاہ نال
 گل کرن:

بن دلی محمد شاہ اگے گل عرضاں کردی

کل دا لفظ دوپھیڑ لئی ورتیندا اے۔ کلجگ دوپھیڑ وارا اے، سوڑ کھہیڑ دا زمانہ۔ دُکھ
 وارا۔ لوک ریت وِچ ایہہ دونویں لفظ 'کال' تے کل، اکو ای نہیں۔ اتھے کل اے تے
 ہور واراں ڈھولیاں وِچ کال۔ ہو سکدا اے کل چکھوں کال ای ہووے۔ دوپھیڑ دا ویلا

جیویں تھو دا ویلا کال اے۔ کال دا جوڑ کالکھ نال وی ہے، انھیر نال، رات نال، اچیت نال، وسارے چیتے نال، وار دے پٹھو پٹھ وگدے اُن گولے ویہن نال۔ لوک ریت وچ کال تے ناردا کٹھے آوندے نیں۔ جوڑا، ویاہیا گھر ہست جوڑا۔ کال اپنی اتھاہ اُمت بھکھ لئی خرچہ منگیندی اے۔ ناردا کھجدا کھچدا جھگڑا بولیندا آہر کریندا اے لڑائی کروا کے بندے مروان دا۔ ناردا آیا پُراں کہان وچوں ہے۔ ایہہ کوئی سیانا عالم ہا، مہاگیانی۔ دیوتیاں لیہنوں کول رکھ گھدا۔ پر ایہہ اپنی علمائی چترائی پاروں دیوتیاں وچ پاڑ پاون لگ پیا۔ جھگڑا بناوے وی آپوں تے مکاون لئی وی آپ ای دانا بن صلاحیں دیوے۔ اخیر دیوتیاں پھد لیتا تے کڈھ چھوڑیونیں۔ ہُن دیوتیاں دا رڈیا ناردا لوک ریت وچ آیا اے وڈ پتر بن کے۔ ناردا دینہہ دا جایا ہے ریتل گیان دا وجری۔ نر دیوتیاں دا تھاپیا رشی۔ ایہدا جوڑ بنیا ہے رات جائی کال نال۔ ایہہ جوڑ آپ اجوڑ ہے۔ ناردا کھسم ناردا رڈن ہے۔

کال (کل) دلی بنی ہوئی اے ووہٹی باتشاہی۔ ایہہ محمد شاہ دے اگے پیش اے:

بن دلی محمد شاہ اگے کل عرضاں کردی
 قبلہ باجھ خدائ دے میں ہور نہ ڈردی
 نہ میں رتجھ اولادی نہ وسوں گھردی
 نہ میں طلب سنگھار دی نہ طالب زر دی
 مینوں دھپ نہ چھاں ہے نہ گرمی سردی
 جیہڑا سبھ توں اوکڑا میں خاوند کردی
 رہاں سنگھاری رات دن میں مہلی نردی
 ماس کھاواں رنج پتراں سن گوشت چربی
 سریاں ہار ہنڈاوندی رت مانگاں بھردی

سر پر جوڑا ماریے جُگ پُھے نزدی
 جتنے تیرے او مرا وِچ ہک نہ دردی
 چھڈ دے مان جہان دا رکھ طلب سفر دی
 سر پر اک دن آوسی اوہ رات قبر دی
 تیرے پچھے بادشاہ میں ہور نہ کردی
 تڈھے پچھے بادشاہ پے جانی گردی

کال دی عرض گذاری دا ڈھنگ تے درباری حضوری اے، اوہدی آکھنی وِچ
 سیانیاں سولیاں والا ادب ادب وی ہے تے گھنڈ صلاحکاراں والا کوڑی گل نون
 اپنائیت وِچ ولھیٹ کے مٹھیاں کرن دا وِچ وی۔ پر کتنی ڈراونی ہے ایس سنگھڑ پیش کاری
 وِچ دھری گل۔ ایہہ دوہر مڈھوں کال دے نال ہے۔ اوہ نر پردھانی تے ملوانی سر
 اُسرے ویہار دیاں ون سون بنتران نون سر تے چاتی آئی اے پر نال ای ایہدی وڈ
 ویرن وی اے، سدا لہنوں موبدیاں مارن تے تلی پئی اے۔ کال دلی وی اے، محمد شاہ
 دی باتشاہی وی، اوہدی ووہٹی وی، پر اوہ نار دا نابر روپ وی اے ایہناں ساریاں
 روپاں دے پچھے کھلوتا۔ نار دا ایہہ نابر روپ باتشاہی ویہار نون نہیں مندا۔ اپنے سر
 تے دھرے بھار نون سٹ گواون ای اوہدی ہوند دا مول مڈا اے۔ پر ایہہ نابر روپ
 اٹھیا اے اچیت وِچوں۔ ہزاراں ورھیاں دی دیبڑ پٹھوں۔ ایہہ زہر قہر بن کے پھر دا
 اے ٹبرداری تے ملوانی دے اندر۔ اندروں بھیندا اے اوہناں نون۔ کال نون سنگھار
 دی کوئی طلب نہیں۔ نہ ای اولاد دی رتجھ اے نہ گھر وساون دی، وت وی اوہ اپنے نر
 دی مہلی بن کے دن رات سنگھار کیستی رکھدی اے۔ پر کیویں تے کیوں:

ماس کھاواں رنج پتراں سن گوشت چربی
 سریاں ہار ہنڈاوندی رت مانگاں بھردی

اكو اتھك لگن اے كال دے اندر۔ نر پردھان ورتارے دے بہروپ تچھوں
 ایہدے اصل ظلمی تت نوں ننگا کر وکھاون۔ ظلم نوں ای ظلم دا ہار سنگھار بنندی اے
 كال۔ ویہار دے اصلے نوں ای اوہدے ظاہر دی رمز بنندی اے۔ كال اپنے کم دا تت
 دسندی اے۔

سرپر جوڑا ماریے جگ پھٹے نردی

اوہ جوڑا اوہ جگ جیہڑا نار دے تت ست نوں مدھ کے جڑیا اے، نار دی ہوند
 نوں صدیاں بدھی باندھ وچ پیر کے۔ مل ویہار دا گنڈھیا کوئی ساک قبول نہیں كال
 نوں۔ سو اوس ہر جٹ نوں تروڑنا ہے ہر جگ نوں پھوڑنا ہے۔ جوڑیاں دی جوت دا
 بھرم بھنڈنا ہے۔ اوہناں دے اندر لا وجوگ تے بے آس اکلپ کھول کے اوہناں دے
 اگے دھرنا ہے۔ پر ویکھو رمز كال نے کھیڈ دی ورتی اے۔ چوسر دیاں گوناں نوں نرد
 آکھدے نیں۔ اكو خانے وچ نرداں دا جٹ راہ مریندا اے ڈوجیاں کھڈاراں دا۔
 کھیڈاں ویہاری آہر دیاں رمزیاں ہوندیاں نیں۔ ویہار دے اندر لے دو پھیڑ دیاں
 وی۔ مل ویہار وچ جگ بن ڈوجیاں دا راہ مارن ہے۔ جیویں جگ دا کم ای ایہو
 ہووے۔ ریس وچ ہر جی بدھا پیا اے تے ریس دا چلایا ای چلدا وی پیا اے۔ ریس
 کھار بن کے اندر لہندی اے تے کھیہہ بن کے باہر آوندی اے۔ کھیہہ باجھ چلن ای
 کوئی نہیں۔ جگ جوڑن مول اے جیون دا تے جگ جوڑن ای روک اے ویہار چال
 وچ۔

كال ایس کھیڈ وچ اتری اے ایہنوں کھل کھیڈن لئی، ایہدا انت کرن لئی۔
 اچیت نوں سچیت بناون لئی۔ اوہ جتھاں جوڑا ویکھدی اے اوہنوں مریندی اے تانجو

جگ پھٹے نردی

”نردی“ نوں اكو لفظ کر پڑھیاں جگ نرداں دی رہندی اے، گامیاں دا جوڑا، پر

”نر“ تے ”دی“ نوں پھوڑ کے وکھو وکھ کیتیاں جگ نر دی بن جاندی اے، نراں دا
 بٹ یا نر راج دی بنائی بنتر۔ کال دا کم اے نراں دے بٹ نوں پھوڑن، نر پردھانی
 دی ساری ہر بنتر نوں بھنن۔ نر کھیڈ دیاں نرداں وی نر ای نیں۔

اپنامدّ ادس کے کال محمد شاہ نوں اوہدی آونی دی وی سناونی دے دیندی اے:

جتنے تیرے امراء وِچ پک نہ دردی
 چھڈ دے مان جہان دا رکھ طلب سفر دی
 سرپر اک دن آوسی اوہ رات قبر دی
 تڈھے پچھے بادشاہ پے جانی گردی

پہلی سطروں انج سہی ہوندا اے جیویں کال دے کالجے وِچ محمد شاہ دا درد جاگ
 پیا ہووے۔ تے اوہ صلاح پئی دیندی ہووے اوہنوں۔ میرے بادشاہ، میرے سائیں،
 ویکھو دوالے آپنے تے کوئی کرو آپا۔ پر نال ای اوہ محمد شاہ دے پیراں پٹھوں آس دا
 پھٹا چھک کے اوہنوں قبر دا راہ وکھیندی اے۔ پورے مغل راج ای مگ وینا اے تڈھ
 چکھوں۔ پر ایس گل وِچ وی اوہ حرم دیاں جنانیاں والا چلتے دھر کے ایہدی چوٹ نوں
 جگت بنا دیندی اے، جیویں حرم دی بیگم یا کنیر دے روپ وِچ کوئی بھنڈنی آ کھلوتی
 ہووے:

پر تیرے چکھوں بادشاہ میں ہو نہ کردی

انج گھلیاں جگتاں تے دربار دے امراء وی اک دوجے نوں کریندے سانوں
 دکھائے ای نیں نجابت:

قبلہ بڈھے باندر دکھنی مجرے کو آئے

کال دلی بن کے آئی اے محمد شاہ کول، مغل راج دا تخت، سوکھیں مکھوئے نال
 لیائی اے۔ اوہ بادشاہ دے نیڑے تھی کے اوہدی مُخبر بن کے دربار دا بھیت وی دیندی

اے۔ اپنا ڈراونا مُونہہ وی جھلکاری اے پر نال ای اوہنوں سدھ فقر والے مگھوٹے
 اوہلے کر گھندی اے۔ مرنخریلی حرمی والا مگھوٹا لاکے نال ای بھنڈاں والی پٹاس کھڑکا
 دیندی اے۔ پوند آکھی:

قبلہ باجھ خدائ دے میں ہور نہ ڈردی

ہے تے سگھڑ سوالی یا گھنڈ صلاحکار دا پنیترا پر ایہدے اندر ایہہ وی سینتر ہے جو
 میری کرنی قدرت دی پروانی اے۔ میں قدرت دا ای رنگ ہاں۔
 اگلے چار بند ولی دربار دے اندر لے بھیت نوں پاڑ بندا وکھیندے نیں۔
 کال دی آکھی پوری پئی تھیندی اے یا سمجھو اوہدی کیتی۔ تے ہُن اساں کال تے
 ناردنوں گھریں وسیندیاں دیکھنے آں:

کل تے نارد آپ وچ ہو گھلے اجوڑے
 دے نہ نارد گھٹیاں کل کھادا لوڑے
 مرد کھانوں تے پہننوں مہری نوں ہوڑے
 سرپر جھگا اُجڑے دن وے تھوڑے
 کل لوڑے گجھ گندھیا نارد ادھر وڑے
 مینوں بہت جنانیاں تینوں مرد نہ تھوڑے
 تیرے میرے بٹ نوں ودھ ماتا توڑے

ایہہ اک عام کیرے گھردی تصویر اے ماڑے نوکری وال یا ماڑے وپاری گھردی
 آکھ لو۔ اٹھارھویں صدی دا اے ایہہ گھر نجابت ویلے دا کہ اصلوں پرانا کہ اصلوں
 اجوکا۔ جناکھٹ کے نہیں دیندا پوری، جنی کھان پہننوں تھڑی ہوئی اے۔ جنی منکدی
 اے جنا پلہ چھدیندا اے۔ تریجی سطر وچ لفظ مرد مہری ووہٹی کھسم واسطے ورتے گئے
 نیں۔ ”مینوں بہت جنانیاں تینوں مرد نہ تھوڑے“ وچ وی لفظ مرد جنانی ایویں ای

ووہٹی کھسم واسطے ورتی جسے نہیں۔ رزق کماون دا چالو پر بندھ ای ساک جوڑیندا اے
 تے اوہدے جوڑے ساک ای ہستی بن ویندے نہیں جیہاں دی۔ نجابت دے ویلے دا
 رزق پر بندھ بنے جنی نوں مرد مہری نوں ووہٹی کھسم بنا دیندا اے، جنا جنی مرد مہری
 نہیں رہن دیندا۔ رزق ویہار دے بنائے ساک ای لفظاں دے معنے متھدے نہیں۔ پر
 رزق ویہار دی اپنی کیتی پاروں ووہٹی کھسم کل تے نارد تھی ویندے نہیں۔ اپنے بنائے
 لفظاں دے معنے رزق ویہار دے وس نہیں رہندے۔ عام گھر ورتی دے پچھے کھلوتی
 جگاں پرانی کم ونڈ تے پھل سانہ ساہنے آ ویندی اے:

کل لوڑے کجھ گندھیا نارد ادھر وڑے

نار ادھین اے، اوہ کجھ چارہ لاوندی اے جوڑ بنائی رکھن دا پر نر پردھان اے، اوہ
 پیش نہیں جان دیندا:

میںوں بہت جنانیاں تینوں مرد نہ تھوڑے

ایس دھونس نوں دھرم دا اوہلا اے:

تیرے میرے جٹ نوں ودھ ماتا توڑے

دھرم دا ریت دا فیصلہ اے ایہہ۔ فیصلہ ظاہر مرد دے حق وچ اے پر آیا ودھ ماتا
 ولوں اے۔ ایہہ کیہ بھیت اے۔ گل مُڑ پراتن وارے وچ ٹر ویندی اے۔ ماتا کنوں
 ودھ (قانون، حکم) گھس گیا ہویا اے چروکنا۔ پرانیاں ماں دیویاں ہُن دیوتیاں دیاں
 ووہٹیاں بن گئیاں ہونیاں نہیں۔ اوہ ہُن ناں دیاں ودھ ماتا نہیں۔ حکم قانون دیوتیاں
 دا چلدا اے۔

نارد پرانا درباری صلاح کار اے۔ اپنی سُرگوں کڈھ کے بندیاں دے جہان وچ
 دیوتیاں ای سٹیا اے ایس بھلے نوں، اپنے قانون دا رکھا بنا کے۔ ماتا دیویاں ویاہ کے
 گھر پا کے حاکم تے تھی گئے نہیں دیوتے پر ماتا دیویاں دے اندر دبی کاوڑ کالی بن گئی

اے، تے ناردنوں نکرن لئی بندیاں دے جہان وِچ آن اُتری اے۔ ایس بھیت دی نارد جیسے چترنوں وی سار نہیں۔ پرانیاں واریاں وِچ ماں دیوی دی پوجا تھیندی آہی۔ ایہہ پوجا متے کسے ساویں سواہرے ماں دی چھاں والے سانجھ ویہار دی یاد آہی یا تانگھ۔ کالی اوس واریوں ڈھیر چرگروں آئی اے، تدوں جدوں ماں دی چھاں ای نہیں اوس چھاں دی یاد تے تانگھ وی پیو دی ڈھپ نے مُکا دتی۔ نردی زور اوری بانی شاہی دا رُوپ دھار گئی تے بانی شاہی دے اندر اگوں مالک تے کاسے دی ونڈ ورتی۔ ایہہ میل بندی جی دی ہستی دے اندر اُلکی گئی۔ ایس وڈے پُسر دے دبا پٹھ آئی نار کالی بن نکلی، ماں دی مہر قبر بن کے اٹھی۔ نارد مندر اں راہیں کالی نوں پروہت پر بندھ وِچ بنھ دتا گیا پروت وی اوہ کال تھی کے لوک سُر ت وِچ نتر دی آئی۔

کال تے نارد دی گھر ہستل کھیہہ کیہ دیندی اے۔ کال کھسم ادھین اے، کھسم ادھین ہوون پاروں ای اوہ کال اے۔ پر کیہ نر پردھان ویہار نے نارد رشی نوں، جوڑ تروڑ دے کسی سیانے نوں، ایہہ کم سو پیا اے جو اوہ کال نوں قابو رکھے، اوہنوں حدوں باہر نہ نکلن دیوے۔ سچیت جوڑ تروڑ اچیت قبر نوں حد بند کرن لئی ولیندا ہٹکیندا ٹوکیندا اے۔ حد حدود وِچ رکھن والا ایہہ کھیال کھیڈیندا عام گھر ہستل رنگ وِچ ای اے:

آنگن چرخہ ڈاہ کدے توں تند نہ گھتی
 مینوں سیوں نہ دتیا چادر پوچھتی
 چونکے بیٹھ نہ دیویا توں سچ نہ پتی
 گھر گھر پھرنی ایس گھدی جو بن دی متی
 گلاں پرھے مہانے دارے تے ستھی
 چسکا بہت زبان دا لیکھا ہر ہئی
 میتھوں نہیں بھریوندی ایہہ تیری چئی

ٹُر جا پیکے آپنے گھت کیری چئی

پر ویکھو کال دا پیار۔ گھر، پرھے، دارے، ستھیں، مہانیں ہر تھاں ہے اوہ، اوہدا
لیکھا بلیو ہٹی گھلپا ہویا اے۔ پورے ویہار دے اندر پکھردا اے اوہدا ہتھ۔ اوہ چالو
ویہار دی نیہوں پھٹی اے سو اوہدی ہر بنتر دے اندر اُگی پئی اے۔ ویہار بنتریں دا کم
ہے کال نوں حد بند رکھنا پر اوہ حد بند رہنوں انکاری اے۔ حد بند رکھن بارے ناردنوں
سنا دتیوس:

داڑو دے وِچ لوڑنائیں تُوں اگ چھپائی

ویہار بنتریں داڑو نیں تے کال اگ۔

کال تے نارد دا اجوڑ جوڑ رمزا اے مل ویہار وِچ جنے جنی دے ساک دی۔ ایہہ
ساک جُڑیا اے دھرم تے ریت دے بھروس تھاپڑے نال۔ باہناں وید اڈا کے لاواں
دے کے بَنھی ہے ایہہ گنڈھ۔ اڈٹھیاں طاقتاں دی موہرائی ہے ایہدے اُتے۔ پر
ایہہ ساک اصلوں کُساک اے۔ ظاہر ایہہ سچّی ونڈ کریندا اے جنے نوں کماونہار تے
جنی نوں سانہنہار بنا کے۔ باہر دی ہانڈ جتا کرے تے جنی گھر چلاوے، بال جے تے
پالے سنبھالے۔ پر اصل وِچ ایہہ جنی نوں اوہدی کرنی نوں، اوہدے تن نوں، جنے
دے حکم پیٹھ کریندا اے۔ ظاہر اگھنے نیڑے ہو ویندے نیں دو جی تے اگوں اوہناں
دے جائے۔ پر ایہہ نیڑا اک سوڑ وِچ بھیندی اے جیہاں نوں، ہورناں جیہاں نالوں
پاڑدی اے اوہناں نوں۔ ایس سوڑ وِچوں ریس کھار و جوگ تے ویر جمدے نیں تے
بندے دی ہستی دے اندر جڑاں پھڑدے نیں۔

کال تے نارد دا اجوڑ جوڑا ماڑے میل وِچ بہایا اے نجابت۔ ماڑے میل وِچ اوہلا
گھٹ اے تے جوڑے دا اجوڑ گھل کے بولیندا اے۔ گگڑے میل وِچ سکھال اجوڑ دا
پڑدا بن ویندا اے۔ کال تے ہر نار دے اچھیں بیٹھی ہوئی اے۔ پر سکھالے میل

والیاں وِچ اچیت اُتے کنیاں رنگاں دے ڈھکن نیں۔ ماڑے میل والیاں وِچ کال
 چیت دے مسال ای تھلے رہندی اے۔ نجابت دے ویلے سکھال میلناں تے وِلیاں
 ای نکلیاں سن گھروں کمائی لئی۔ ماڑے میل والیاں ساویاں ہوندیاں آہیاں مرداں
 نال کمائی دے کم وِچ۔ نال گھروی سانبھدیاں آہیاں۔ پر مرداں دے مَن وِچ اوہناں
 ولوں شک وی گھنا رہندا ہاتے اوہناں نوں قابو رکھن دی چٹا وی گھنیری۔ کال تے نارد
 دے جھگڑے وِچ نارد اوہا مہنے مریندا اے کال نوں جیہڑے مرد عام مریندے نیں
 جنانیاں گوں۔ ٹوں کُچجی ایں۔ گھر چلاون کوئی نہیوں جاندی۔ گھنی خرچیل ایں۔ ہر
 بیوں ادھار چائی بیٹھی ایں۔ سچ اوارا ایں۔ ہر تھاں تیری بدنامی دا چرچا۔ کال آہدی
 اے میں تیری ستائی کہیں بے ملکیں تریساں۔ نادر شاہ جیسے بادشاہ اگے فریادی تھی
 کے ہند اُتے چڑھائی کروسیاں اوہدے کولوں تے اگوں نارد اوہنوں مُز ریتل میہنا
 مریندا اے، اکھے ناردی ہستی کیہ اے اجیہاں وڈیاں سیاسی معاملیاں وِچ دخل دیوے۔
 ایہہ مرداویں کم نیں۔ تریستاں دا کم اے ول چھل کرنا۔ پر ول چھل کر کے اوہ آپ
 ای ذلیل تھیندیاں نیں۔ ٹوں وی تھیسیں۔

پر کال اپنا کارا کرن لئی گھر ہستی دیاں حدان تروڑن تے تلی بیٹھی اے۔ سگوں
 گھر ہستی دیاں حدان تروڑن وی اوہدا کارا ای اے۔ کال گھر ہستی نوں گھر ہستی راہیں
 بھیندی اے۔ گھر ہستی دیاں لوڑیاں پوریاں کرن لئی، گھر ہستی نبھاون لئی، اوہ گھر ہستی
 نوں چھوڑیندی اے تے گھر ہستی دی پال سنبھال کرن والیاں باتشاہیاں نوں لڑا
 مرویندی اے۔ کارا تے کال دا ہویا پورے ببانے راج وِچ براجا مچاون دا۔ پر ایس
 کارے لئی پہلوں گھر ہستی دی باندھ تروڑنی پوندی اے اوہنوں کیونجو گھر ہستی راہیں ای
 اوہنوں ببانے راج دی پنجالی وِچ بولیا گیا اے۔

نارد دے مہنے کال دا رُوہ ودھیندے نیں:

غصہ کھا کے دکھنوں کل رانی جاگی
 اگے نادر شاہ دے آئی فریادی
 کھسم مکھٹو آہلکی بھنگی تے شرابی
 ایشی اُتے جواریا ظالم اپراہی
 دم لائے سن مایاں لئی وڈھی لاگی
 ساک کیتونیں اوس نال جیہنوں غمی نہ شادی
 دے نہ سکیا گھٹیاں بھکھ گھر بہہ جھاگی

ایس گھروکے پواڑے لئی ہند توں اٹھ کے ایران آون تے نہیں بندا کسے فریادی
 دا۔ نالے ماڑیاں گھراں دیاں اجیہیاں سوڑاں سوارن دی کتھے ویہل ہوندی اے
 باتشہاں نون۔ پر اگوں ملکوے ای کال دیندی اے اپنی اصل لوڑ۔ جیہڑی بھکھ مکھٹو
 کھسم دے گھر بہہ چالیوس اوہدا اُپا ہے کسے وڈے جنگ وچ جیہا رام چندر لڑیا راون
 نال:

نالے وگے رت دے مجھ بے حسابی
 کھپر پیتے جوگنیں بہوں ہونیاں راضی
 میں بھی چونکے بیٹھ کے رسوئی کھادی
 آئی اج قبلہ عالمی کر آس ساڈی

دو گھیاں سیاسی اُشکلاں نیں کال دی گل وچ۔ اک تے ایہہ جو ہند وچ باتشہی
 پر بندھ اصلوں ای کھوچل ہویا پیا اے تے عام خلقت باہریاں باتشہیاں ول آس لائی
 بیٹھی اے۔ دوجی ایہہ جو رام ہند دا باتشہا ہا اوس جیہڑی لکا نال کیتی اوہا ہند دیاں مغل
 شاہاں دے وڈے تیمور ایران نال کیتی آہی۔ پرانی وار وچوں ایس ترچھی جیہی سینتر
 نال کال نادر شاہ نون پرانی سٹ دا وٹہ لین لئی پھیندی اے۔ جیویں آکھ آئی اے نادر

نوں:

اگے نادر شاہ دے جا دیاں دہائی
رام کہانے ہووسن ویکھے لوکائی
اک نہ دوجا سنبھلے بیٹے نوں مائی
گاہ گاہ رل بہن کدے بھیناں تے بھائی
لین ایرانی دلیوں ٹوپے دی پائی
بھاجی دین تیمور دی کر دُون سوائی
میں تے دھی کا کھال دی ہونی دی جائی

تیمور دا وٹہ گھنے نادر شاہ تاں رام کہانے ہوسن۔

کال دا نادر نال جھیرا تے نادر شاہ اگے فریاد ویکھن نوں تے اک نقل جا پدی
اے جیویں وڈیاں رنگ پیکھیاں دا مڈھ نقل نال بنھیا جاندا اے یا جیویں گہر گھمبیریاں
دکھانت دیسی فلماں وچ مخولیے دا کم رکھیا جاندا اے۔ پر جیویں نقل وچ عقل ہوندی
اے ایویں ای کال دی گل سانوں وار دی سار سچھیندی اے۔ کیویں ماڑیاں دے
گھروکے پواڑے جنگاں قتلماں نال جڑے ہوئے نیں۔ کیویں روز دی عام واپر وار
دیاں اچیت پرتاں نال بدھی ہوئی اے۔

لنگھدیاں اک ہو رگل وچ جھات گھنوں۔ کال آکھیا اے:

کھپر پیتے جو گنیں بہوں ہونیاں راضی
میں بھی چونکے بیٹھ کے رسوئی کھادی

جوگنیاں کالی دیوی دیاں سپاہناں نیں۔ اوہدی خاص آپنی آپ تیاری فوج۔ اوہدا
حفاظتی دستہ۔ پر کال نادر شاہ اگے کالی ماتا بن کے نہیں آئی۔ کھسم دی ودھیکیوں فریادی
تھی اک عام جنانی بن کے آئی اے۔ سو اوہ جوگنیاں نال آپنا اصل سانگا صاف نہیں

دسندی۔ آپنے آپ نوں چونکے وِچ ای رکھندی اے سنگھڑ گھر ہستناں وانگ۔ بھاویں کھاندی اوہ بندیاں دے مجھ ماس دی رسوئی اے۔ پر سوہ لگدی اے اوہدی گل توں جانے جوگنیں ہن اوہدے ماتحت ای، نوکراتیاں اوہدیاں۔ کیونجو اوہ چونکے بہہ کے رسوئی پئی کھاندی اے گھر والیاں وانگ تے اوہ کیریاں وانگ کھپڑ پی کے ای راضی نہیں۔ کھپڑ جوگیاں دا بھانڈا اے کھوپری دا بنیا۔ کھپڑ چالو ویہاروں نابری دا نشان اے۔ جوگی جوگنیاں ویہار ویری نہیں ویہار تروڑن لئی ویہار باہرے تھئے نہیں۔ اوہناں دا کھپڑا دنیا داراں گوں اوہناں دی موت وکھالدا اے۔ دنیا دار کھپڑے وِچ دان گھت کے آپنی موت نالن دا اُپرالا کریندے نہیں، ویریاں نوں وڈھی دیندے نہیں۔ پر جوگیاں جو کھانا اے اوہ دنیا داری نوں مُکاون لئی کھانا اے۔ جوگی جیوندے ای ایس کم لئی نہیں۔ سو دنیا دار جوگ کھپڑے وِچ دان گھت کے آپنی موت پئے سہیڑ دے نہیں۔

تہانوں متاں چیتے آوے اتھے رانجھا جوگی جدن اوہ منگن آیا اے کھیڑیاں دی جو ہے۔ سہتی اوہدے کھپڑے وِچ دان نہیں گھتندی۔ کیہ سہتی نوں سار اے کھپڑے والی رمز دی۔ کیہ اوہدی مڈھوں ای صلاح رلی ہوئی اے جوگی نال تے چینا ڈولھ کے اوہ کھیڑیاں نوں پئی وکھالدا اے جو میں ایہدے کھپڑے وِچ ان نہیں بے پایا میں ایہدے نال نہیں بے۔ یا متے آپ ویٹیا ہے چینا رانجھے جوگی ایہہ کچھن لئی سہتی نوں جو کیوں رلے صلاح۔ میں تے آیاں کھیڑا شاہی نوں ڈھاون۔ توں بے نال ایس مینڈے تاں کیوں۔ رانجھے جوگی دے کھپڑے وِچ سہتی دا ان پاون پر نہ پاون کوئی عام گل نہیں۔ ایہہ رمز ہے کھیڑا ویہار دے اُلٹا لئی دوہاں دے اک سُر تھیون دی۔ ایہہ اک سُر تھیون اک ظاہر دے جھگڑے دے پٹھو پٹھ تھیندا اے، سو کھپڑے وِچ ان پے کے وی نہیں پونداتے نہ پے کے وی پے ویندا اے۔ سُر رلی ہے ویہار باہروں آئے جوگی دی تے ویہار اندر دسندی جوگنی دی، کال دی سپاہن دی۔ کھیڑیاں

دے سردار دے گھر جانی ہے ایہہ کال سپاہن۔

ہیر دمودر وِچ ہور وی آئیاں نیں کال جوگنیاں ہیر دا آتن بن کے۔ ہیر سیال
شاہی دی کندھی تے پئی رہندی اے چنانہہ دے ہیلے وِچ گھر چھوڑ کے۔ اوہ پوری جُوہ
وِچ نیاں لئی لڑیندی اے۔ آتن دیاں سہیلیاں اوہدی فوج نیں:

جوگنیاں رت پیون آئیاں سہیس دھڑاں تے ناہیں

کائی نکھیر ہے ہیر دا ماپے گھر نال، اوہدے آتن دا وی۔ ہیر نوں پتہ وی نہیں
تے پرواہ وی کائی نہیں جو ماپے اوہنوں کھیڑیاں ول پرنبون دی پئے کریندے نیں۔
متے ہے پتہ تاں ای اوہ نکھیر کے بے پرواہ تھی گئی اے۔ (پتہ ہے کہ نہیں دمودر
اساگوں صاف نہیں دسایا۔) ہیر وجوگی ہوئی اے بہانے راج کنوں۔ اوہدے اندرلی
کال جاگی پئی اے۔ ہیر کال ہے کالی۔ تے جوگنیاں دا آتن سرتلیاں تے دھر کے
کال کارے لئی پیا لڑیندا اے۔ ہیر آپنیاں لڑائیاں دا بھیت وی نہیں دیندی سیالاں
نوں۔ ڈگیاں ڈھٹھیاں راٹھ شاہی دیاں کڈھیاں لڈن جیہاں نوں آپنی لوہ وِچ چا
گھندی اے۔ اوہناں گوں رکھن کیتے اوہ بھڑ پوندی اے راٹھاں نال، آپنی جانوں
بے پرواہ تھی کے۔

ہیر دے اندر جاگی کال رت دی بھکھی نہیں۔ بھاویں رت پئی لڑیندی اے نیاں
لئی۔ ایس کال نوں اپنا سنگی ملدا اے راٹھا جس تھی ہے مل ویہار دی دتی ہستی۔ ہیر
تے راٹھے دا میل کال نوں نردے اندر وسیندا اے۔ جگاں پرانی نارمار ملپال ہستی ایس
میل راہیں انرا مل تھی ویندی اے۔ دونویں تھئے جی اک تھئے نیں، اک تھی نویں تھئے
نیں، جگاں پرانے ویہار نوں جڑوں پٹ کے نواں وسیب وساوں لئی۔ ایہہ کال دا نواں
اُسارواں سُرُوپ ہے۔ ہیر کال دا سچیت رنگ ہے۔ نجابت دی وار وِچ کال اچیت
رنگ وِچ ہے۔ اپنے آپ نال، نار جُون نال ورتے دھرونے اوہنوں قہر بنا دتا اے۔

بہان شاہی دے اندروں اوہدی مُڈھلی جماندرو تریڑوں اٹھیا ہے ایہہ قہر تے او سے دے
 وِچ اُتردا ہے تے ان مُکویں بھیڑ مچیندا اے اوس تریڑ نوں ہور موکلا کرن لئی۔ رنگ
 رنگ دے مکر بہانیاں دے جھنڈے وٹھیندا اے لالچ بھرم تے ہنکار نوں۔ پاڑدا دِلدا
 اے جیہاں نوں۔ رت مجھ دی اتھاہ بھکھ ہے ایہہ قہر۔

کال دا ایہہ اچیت قہر وان رُوپ نار دے اندروں نراچیت وِچ اُتردا ویکھو۔

بادشاہ کہے وزیر نوں اک عجب جنانی
 آوے ساڈے ساہنے ہر روز مُدای
 سر گھلا دند دراز تے سیاہی پیشانی
 آدمیاں دی رت مجھ منگے بزمانی
 کول نہیں اُس دے لکھیا کوئی خط نشانی
 کُل حقیقت ہند دی دس دے زبانی
 آہندی ہندوستان کوئی نہ تیرا ثانی
 اوتھے دھراں اجوڑیاں ایرانی تورانی
 راتیں دے اڈیکدے تینوں ناصر خوانی
 شہریں رہیاں ہنڈیاں ہتھ پوے خزانیں
 صوبے داراں سانھیا سبھ وِرا دای
 گئے ہزار بے طرف ہو اسپاہی نامی
 پیدھا سادے بادشاہ خرقہ نادانی
 رنگ محل سہلیاں یا ملکہ زامانی
 مُول نہ چکھی مُلک دی وِسدی وِیرانی
 دلی نوں بدلہ چلین دا دتی گردانی

نادر شاہ اپنے وزیر باقی خاں نال گل پیا کریندا اے۔ کال دا چتر انج دکھایوس
 جیویں کوئی سُپنا پیا سُنیندا ہووے۔ چتر کال دا ڈانٹاں والا ای اے ڈراونا۔ پر نادر شاہ
 دی دسی وِچ ڈر کوئی نہیں۔ اک دھیان بھری حیرانی اے۔ جو ویکھیاں اوہ حیران تے پیا
 کریندا اے گجھ پر حیرانی راہیں اندر اتر کے اک متا پیا بندا اے۔ وزیر دا کم شاہی
 متیاں نوں پورا کرن دا سر بندھ کرنا ای ہوندا اے۔ صلاح وی دے سکدا اے وزیر جد
 تاں بادشاہ دی دلیل حکم نہیں بن ویندی۔ دلی دی بادشاہی دے دنو دن کھوچل
 تھیندے پر بندھ دی تے نادر شاہ نوں آپ وی سگھ ہے تے وزیر باقی خاں نوں وی۔
 اصل گل نادر شاہ دے اندروں اٹھدی بھکھ ہے ہندوستان تے حملے دی۔ ایس بھکھ
 نوں جگاؤن والی اوہدے اچیتوں اگھڑی ہے اک عجب جنانی جیہدے کول خط نشانیاں
 کافی نہیں۔ خط نشانیاں باہری ہے کال۔ خط نشانیاں تاں سچتے آہر ہوئے حاضر و بہار
 دے۔ کال خطاں نشانیاں دے چکھے وگدی اُن دسی کافی ہے۔

نر اچیت وِچ کال ڈان بن کے ای اتردی ہے۔ ڈریندی زوراور گکڑے نوں وی
 اے تے ہتھل ماڑے نوں وی۔ پر زوراوراں نوں ایہہ ڈر حیرانی جیہی سہی ہوندا اے
 تے نال ای زوراوری دے نویں آہر جھیندا اے۔ موقعے دکھالدا اے چتھت دے
 کھوہ کھس دے۔ ماڑیاں نوں ایہہ ڈر ڈر ای ہو کے ٹکردا اے، اپنی رہی کھسکی و بہار
 دتی ہستی دے مٹ و نجن دا ڈر ہو کے، تے ماڑے ڈاڈھیاں دی پڑی دھنگان فوج وِچ
 بھرتی ہوون دی کریندے نیں۔

جیہڑا چتر نادر شاہ ڈٹھا اوہ باقی وزیر وی ویکھدا اے تے اوہدے اہکار وی۔

باقی خاں وزیر نے سدے گنوال

ایس طرح اک استری تسیں لیاؤ بھال

بیٹھی بل گئی ہٹ تے پھڑ لیاے نال

بنگی نامریاد ہیں دسیں بکراں
 بھکھی کسے ولایتوں بت کریں سوال
 من آئے دا خرچ راہ دیو وئی دال
 دھنیا زیرہ لوگ مریج گھبو لون بسار
 مکی دیو دسہیں دی جا دھوئے وال
 بھار دیو اوس لکڑی اگ بیٹھے بال
 آپنی ہتھیں رسوہ کر گھت جیوے تھال
 روٹی کھاء دعا دئے جا وطن سنبھال
 ترپور دیوس ودائیگی نہ پوے خیال

باقی خاں دا کم بندوبست اے۔ اوہ ہندوستان اُتے دھاوے دے اُلیل نوں ڈالدا
 اے۔ کال نال اوہا کریندا اے جو بھکھیاں سوالیاں نال سیانے لاکڑی کریندے نیں۔
 گن من کے اک عام جی دی لوڑ دے حساب دا خرچ پوا دین دا حکم دیندا اے
 اہاکاراں نوں۔ بھکھیاں نوں مگروں لاہوندے نیں سرکاری بندوبستیں پر نال ای دُعا دے
 حقدار وی بن کھلوندے نیں نیکی کما کے، اپنے لئی تے حاکی لئی سلاہنا وی کھٹ
 وکھیندے نیں بھکھیاں نال اپنائت والی رسم ریت وکھال کے۔

ترپور دیوس ودائیگی نہ پوے خیال

ودائیگی دھی بھین نوں دئی دی اے۔ پر وزیر باقی نوں ایہہ سار نہیں جو ایہہ ماں
 ہے، جگت ماں، جُگاں پرانی، جیہنوں ورتاوی دی پڑھیوں پٹ کے بھکھتے جوگ
 دے ہٹ اگے مانگت کر بہایا اے بہان راج دیاں موڈھیاں۔

ہٹ پرانیاں ویلیاں دی مارکیٹ اے۔ شاپنگ مال وی تے اکبری منڈی وی۔
 کئی راہک تے ہٹاں دے نیڑے پھٹکن جوگے نہ آہے جد تائیں مانگت نہ تھی وچن۔

امیراں وزیراں نوں وی چُھدے آہن ہٹاں والے، وڈ سوداگر، باتشاہیاں دیاں حداں
 ٹپ کے قلعیاں محل ماڑیاں والیاں نوں مہنگیاں سغاتاں وچ کے مال بناون والے۔ پر
 کیہ کریندے امیر وزیر۔ اوہ آپ مہنگیاں سغاتاں لئی سوداگراں دا راہ تکلیندے آہن۔
 سگوں راہ بنیندے آہن سوداگر قافلیاں لئی۔ نالے سوداگراں راہیں دوجیاں باتشاہیاں
 دے بھیت وی گھنڈے آہے تے گانڈھے ساڈھے وی بنیندے آہے اوہناں نال۔
 وت وی سوداگراں نوں قابو رکھن کیتے اوہناں دیاں سہراں تے تھوی تولی رکھدے سن
 کاروبار روک دین دی، کرو دھا دین دی، راہ وچ لٹ کے مروا دین دی، سوداگر سیانے
 آہے۔ وڈھی تے دینی ای دینی اوہناں بھائی والی وی پالینی باتشاہاں تے امیراں
 وزیراں دی۔ وت وی ہٹاں تے گھوالاں دا پھیرا تے رہندا ای ہا۔ گھوالاں آپنا وی
 جھونگا رکھوایا ہوندا ہا ہٹاں تے۔ کال نوں ساراے ہٹاں والیاں دے دربار والیاں نال
 ایس دوہرے چوہرے سانگے دی۔ سو اوہ ہٹ تے ای بیٹھی ملی اے گھوال صاحبان
 نوں۔ سوداگراں تے گھوالاں دے اچیتیں وی پھیرا رہندا اے ایس ڈائن دا۔ اوہناں
 دی بھکھ وی ایہدی بھکھ نال بدھی ہوئی اے۔

باقی خاں کال نوں ننگی نامریاد آکھدا اے۔ مریاد ہے چکھے دی ریت۔ ننگی نامریاد
 اوہ ہے جیہدا اصلوں کوئی کُل چکھا نہیں۔ زمیندارے ویہار وچ جیہاں نوں چکھے سہر
 پچھانیا ویندا ہا۔ جتنی پُرانی ماکی آہی کہیں دی اوتنا ای اتباری ہا اوہ۔ سو مالکیاں والے
 شجرے بنویندے تے جس گونڈے آہے ہویاں ان ہویاں وڈکیاں دے، تے اوہناں
 دا خون اپنیاں رگاں وچ دوڑدا محسوسدے آہے۔ مریاد ہی کج ہا ماکی دا سو ایہہ سنگھن
 ہتھی رن تے ننگی ای دینی ہوئی باقی خاں نوں۔

پر کال دی دس باتشاہ پائی اے وزیر نوں سو خبرے کال دا ایہہ ننگ وزیر دے
 اچیت وچ کوئی ہور وڈیرا ننگ وکھال کے ڈریندا اے اوہنوں۔ تے او سے ڈر پاروں

ای اوہ ایس نامریاد بکراں نوں اوس بُھکھی ولایت ول پرتاونا چاہوندا اے ہتھوں اوہ آئی اے۔ وزیر صاحب اپنی سچی وزیری دے پرچار دا کوئی موقع ہتھوں نہیں گواوندے بھاریں اوہ اک بکراں منگنہاری نوں مگروں لاہون دا موقع ای ہووے۔ اوہ دوجیاں ولایتیاں نوں بُھکھا گندے نیں خاصکر ہندوستان نوں ہتھے دھاوا کرن دی بُھکھ اوہناں دے باتشاہ دے من وچ وی چن لگ پئی اے تے اوہناں نوں نواں کم تے نواں فکر پئی پاوندی اے۔

بکراں ہے ات ڈراونی تے کوچھی۔ پر جے لفظ بکراں ہے، بکراں، آجڑی، تاں ایہدے وچ ایہہ بھیت وی ہووے تے جو باقی وزیر نوں ایہہ رن اپنے بادشاہ دا چھوڑ جانی ہووے۔ اچھتیں۔ نادر شاہ چھوڑ بکراں ای ہا۔ وزیر نوں لگا ہووے تے ایس بکراں رن نوں ویکھ کے باتشاہ نوں اپنا چھوڑ رٹکن لگ پیا اے تے اوہ چھوڑ دی رٹک بھلاون لئی ہندوستان تے دھاوے دی پیا سوچدا اے۔

باقی خاں بندوبستی اے، باتشاہی داوڈ لاکڑی۔ اوہدے اچیت وچ وی بھونڈی اے پئی کال پر اوہدا سچیت کال نوں ولاون دی کریندا اے۔ نادر پشو پال ٹاہری وچوں اٹھیا، پوند اپنی ڈھانی دا سردار بنیا مُڑ آل دوال دیاں سرداراں نوں ڈھا رلا کے مکھ سردار تھی گیا تے ڈھیندی ایرانی صفوی باتشاہی نوں تھمن لئی تخت نیڑے ڈھکیا تے اخیر آپ تخت تے چڑھ بیٹھا۔

اوہدی بُھکھ ہے اپنے اثر تے مل نوں پارن دی۔ اوہ ایرانوں نکل کے ہندوستان نوں لٹن دبیزن لوڑدا اے۔ باقی خاں ایرانی باتشاہی نوں پکیریاں کرن تے حاضر مل دی سانجھ کرن نوں پہلا کم گندا اے۔ ہندوستان تے دھاوے دی گل اوہنوں سہنسے تے چتا وچ پاوندی اے۔ دھاوے لئی لوڑیندی تیاری وی اوہنوں ای کرنی پئی اے۔ باقی دا کال نوں ولاون سمجھو نادر نوں ولاون ہے یا اپنے اچیت نوں ولاون۔ مل

پیارے دی بھکھ تے ہر مل وان دے اندر چھاوئی چھائی بیٹھی اے۔ باتشاہ ہووے
 توڑے وزیر اوہ جاندا ہے جو مل بت نہ پسرے تاں بت سنگڑ دی اے۔ پر مل وانی
 دے دو ہتھ ہوندے نیس، ملنہار تے سانہنہار۔ باقی خاں سانہنہار ہتھ اے۔ اوہ ملنہار
 ہتھ دی پھرتی کنوں گھا بردا وی اے۔ اوہ سانہ تے مل دیاں پلپیاں نوں ساواں رکھنا
 چاہوند اے۔ سو اوہ کال نوں ولیندا اے۔

راجکاراں نوں کال مل پیارے دی بھکھ بن کے ای دسری اے۔ اوہ اپنے
 اچیت وچ لگیاں وار دیاں وساریاں پرتاں دے جانو کوئی نہیں۔ اوہ نہیں جان سکدے
 جو مل پیارے دی بھکھ دے پچھے کھلوتی ہے مل ویہار نوں اصلوں مکاون دی بھکھ۔
 پیارا رچھ ہے مکا دا۔

کال باقی دے اندر دی چنگی بھیتی اے۔ اوہ اوہدیاں ولاکیاں دا تروڑ جاندی
 اے۔ راجکاراں نوں گدی پکیری کرن لئی، مل دے پیار تے سنبھال دوہاں لئی، لوک
 نوں پتیاون تے مگر لاون دی لوڑ ہوندی اے۔ ایہہ کم کریندے نیس اوہ جیہڑے خلقت
 نوں پڑھیندے تے مت دیندے نیس۔ اجکل تے اوہناں کول میڈیا وی ہے تے
 یونیورسٹیاں وی۔ نجابت ویلے برا منبر منارا ای ہا۔ سو کال چڑھ بہندی اے منبر تے:

گھنڈ کھیر تے دھر گڑیاں بہہ کھان بیراگی
 آدمیاں دی رت مجھ ہے خورش اساڈی
 رن وچ ماراں سورے آدی مئیادی
 پگ داڑھی دی شرم ہے لچ مات پتا دی
 محرم دین اسلام دے ہن پاک نمازی
 دتا غسل فرشتیاں پڑھ شرط ثوابی
 ہر دیندے رب واسطے اوہ تھیندے غازی

حُوراں لیائیاں کپڑے پوشاک گلابی
 چادر تہمت گلاہ پہن صورت فقراء دی
 کیتیاں صفاں پیغمبراں بھیج رلے جنازی
 جا کے پائی بہشت وچ شہادت شادی
 جا حضور رسول دے ہوئے معراجی

کال نے باتشہی بھکھ نوں لوکاں دی امنا دواون لئی کیسے ستیں پانی دھوتے پو بے
 بھانڈے وزیر دے اگے دھرے نیں۔ باقی خاں کال دی اپڑ نوں تے اوہدے ہٹھ نوں
 من گیا اے۔ منی تے متے مڈھوں ای بیٹھا اے پر ایہو اپڑ تے ہٹھ ریکیندے وی نیں
 اوہنوں۔ اوہ اپنی وزیری تے نادر دی شاہی نوں اوگھت ای کسے لے پواڑے وچ
 پون توں بچا کے رکھنا چاہوندا اے۔ راج کاری دی اچیتوں اٹھدی بھکھ جوگے آندے
 پاک بھانڈیاں نوں وی لانجھے کریندا اے اوہ:

باقی آکھے ڈائے تیری بڑی اوستھا
 اکھیں نیں لہو چٹیاں تے زبان گرختا
 اڑ ٹردی نوں ویکھ کے گل عالم ہسدا
 صورت تیری ویکھ کے گل بالک ندا
 مل اکھاڑے ویکھنے تیری بروستھا
 ملک اساڈا آوادان سبھ جوئیں وسدا
 ہور ارزانی سبھ شے اک ماس نہیں سستا
 آئی ایں رات سرائیں رہن گھت بیٹھی ایں پھستا
 ٹر جا ملک نوں اپنے پھڑ فجریں رستہ

باقی خاں حاکی دا اوہ انگ اے جیہڑا لوکاں نوں ماڑی موٹی سوکھ سہولت دے کے

آپنے لڑ لائی رکھیندا اے۔ اوہنوں سمجھ اے جو نویاں چڑھتاں دھاویاں نال تخت ڈول
 وی ویندے نیں۔ بادشاہی دا سپار نوں مالی تے بندوبستی پواڑے وی بنیندا اے۔ حاکم
 میل دے اندر نویاں جرصاں جاگدیاں نیں تے نویاں تریڑاں وی پوندیاں نیں۔ لوک
 ولوں دھیان بعدا اے حاکمی دا تے خلقت دی بے وساہی ودھدی اے۔ تے ایس بے
 وساہی کوں آپنے لایو لئی ورتن واسطے شریک اگے ای تیار بیٹھے ہوندے نیں۔ نادر شاہ
 تے کال نوں ”عجب جنانی“ آکھ کے وچا ردا اے پیا اوہدے ہشکار نوں تے اوہدی
 وچھائی اخبار نوں پڑھدا گولدا وی اے پر باقی خاں کال کنوں گھا بردا اے تے اوہدے
 کنوں پلہ چھڈاؤن داٹل لاؤندا اے۔ کھج جھگڑ کے۔ اوہنوں ٹوک ٹچکر نال چگھدا اے،
 کارٹون بنا رکھیندا اے اوہنوں اوہدا۔ اپنی کامیاب وزیری دی گڈ گورننس دی فائل وی
 کڈھ کے ساہنے دھریندا اے اوہدے۔ پر کال نہیں ملدی۔ اوہدے کول ہور وی رچھ
 نیں باقی خاں دی کلا مروڑن دے۔

آکھے باقی خان نوں لے و دیا ساڈی
 گل سنانی آں گل دی گجھ نہیں ڈراڈی
 گیا تیمور ویران کر ویلائی تہاڈی
 مال ویلائی لٹ کے لے گئے پنجابی
 لے گئے سروں اتار کے دستار تہاڈی
 گیا جہان آباد ہو مکے دا حاجی
 کھادے اٹھاں ہاتھیاں چن میوے باگی
 کاہنوں لیو جے ہتھ کر بیگانی بھاجی
 مول نہیں سا جے دیونی تہ پئی خرابی
 دُون دینے گھر جاہن تہ ہوندے راضی

کد شامل ہوئی باز نوں عاجز مرغابی

کال باقی خاں دے چنتا رُدھے سبھا دے اندر اُتری اے وِ دیا راہیں۔ ایہہ وِ دیا ہے وار دی اُچھی پڑھت۔ ایہہ پڑھت بنائی ہے کال نے وار دیاں اگلیاں پچھلیاں پرتاں نوں جوڑ کے۔ تیمور اتھے آپ تیمور وی ہے تے ہند وِج اوہدے ناں تے اُساری بابری باتشاہی وی۔ تیمور تورانی تُرک ہا۔ اوس ایران اُتے دھاوا کیتا، اصفہان لُٹیا۔ مگروں اوہدی بابری اولاد ہند داراج مل کے کابل قندھار نوں وی دبا بیٹھی۔ کال دی ویکھنی وکھاوئی ویلے نوں انج ترورڈی میلدی اے جیویں سہیاں وِج تھیندا اے۔ سُننے وی اچیت چتر وکھال دے نیں تے کال دی گل وی۔ اوہ تیمور دے تُرک لشکر تے مُغل سلطنت دی پنجابی فوج نوں وی جوڑ دیندی اے۔ نادر شاہ دا محمد شاہ دی دلی نوں لُٹن اصفہان دی تیموری لُٹ والی بھاجی موڑن ہے۔ ایرانی حاکم میل دے اندر مچدی تے دلیلیں پوندی بھکھ اگے کال نے ایس پرانی بھاجی دا بھانڈا دھریا ہے۔

باقی خاں نے کھجوریاں جچدیاں راس کرای گھدا اے اپنے بندوبستی سبھا نوں نادر شاہ دے دھاڑوی مہاڑ نال۔ تے نادر شاہ نوں وی ایہہ بھاجی موڑن والا بہانہ ای وارا کھاندا اے۔ جیویں آپنے امراء اگے تقریر یوس:

تیر کلجے وردا دینہہ راتیں ہلے
دلی ماراں بھیان بھے وڈھ سر دھڑ گلے
تخت لیئے تے گل ترے نہیں تختے بھلے

سوہن تیمور دا بدلہ ای نویں دھاوے دا جھنڈا بنیا اے۔ باقی خاں دا اخیرا جواب

سنو:

اکھیں اگوں دور ہو رتے بدکارے
کر گھلے نیں اپچی اسان بلخ بخارے

دتے گھل ولاتیں لکھ کے ہکارے
 فوجاں ہون اکٹھیاں آون سرکارے
 لیاون ہر ہر مُلک توں اسوار کرارے
 ایس اساڈے مُلک وِچ دُرّانی بھارے
 سبھے دیئے حاضری چل شہر قندھارے
 سبھے آکھن نیت خیر زل مومن سارے
 سرپر دلی مارنی گھت زور تلواریے
 لُٹنے سبھ جواہریئے ہور شاہ وِنجارے
 اُرُو جھنڈے لُٹنے ہور رسد بزارے
 سترائ وِچوں بیبیاں کڈھ دیو کنارے
 بدلہ اوس دستار دا رب اج اُتارے
 مانو مکے حاجیاں سو حج گزارے

کال نے باقی خاں دے من اندر پہلوں مذہبی شہادتِ ریت والا بھانڈا دھریا ہا۔
 وت دھریا ہا نسلی ٹابری خارتے وئے دا۔ باقی خاں دی وزیری سیانپ نے ایہناں
 دونہاں بھانڈیاں نوں جوڑ سجایا ہے تے ایہناں وِچ ہر رنگ دی لُٹ دا کارا دھر دتا
 ہے، شاہوکاراں وِپاریاں دی لُٹ کنوں لاء سترائ وِچوں بیبیاں دی لُٹ تائیں۔ تے
 ایس لُٹ لئی سبھ مومناں نیت خیر کر کے زلنا ہے۔ تے جیہڑی اک حج دی ثواب تسلا
 کھٹ لے گیا ہا تیمور اصفہانوں دلی اوہ نادر شاہی دھاڑے نال سو حج دی ثواب تسلا
 بن پرتی ہے۔

مل وِیہار تے لُٹ وِیہار ہے۔ بھلیو بھلی رنگ نیں ایس لُٹ دے، مُلکھو مُلکھ
 تے واریو وارے۔ ہند دی تیموری شاہی نے لگ بھگ دو سو ورھے خلقت دی گھال

نوں لٹ وٹایا ہے شاہی اُمرائی وپاری مال وِچ کدیں اکبری لا دینی دے ناں تے
 کدیں اورنگ زیبی دین دے ناں تے۔ ہُن نادر شاہی دین تے دُنیا دوہاں دے ناں
 تے ایس لٹ دے مال نوں لٹن چڑھدی اے پئی۔ لٹ لئی رلن پاروں مومن تھئے
 نہیں نادر شاہی تے لٹ سانہہ کے اوہناں حاجی تھیونا ہے۔

لٹ دے ایس سودھ سوارے متے وِچ اک بچھ کال نوں وی ہے۔

ستراں وِچوں بیہیاں کڈھ دیو کنارے

یا متے ایہہ بچھ کال ولوں ہے اوہناں بیویاں نوں جو آپو آپنی کال نوں اندر گھٹ
 کے لوٹی کاراں دے سترے پٹھیاں ہونیاں نہیں۔ خبرے کال دا بدلہ ایہو ہووے مل
 وِیہاری نر کھسماں نال، تے ستری بیویاں دے اندروں ایویں ای کال اُدھالا بول
 سکدا ہووے۔

پر ویکھو وزیر باقی خاں دا پینترا:

اکھیں اگوں دور ہو رتیں بدکارے

اوہ کال دی دسی ساری بدکاری کرن تے تیار وی ہو گیا اے تے اپنی تیاری
 بارے تفصیلی بیان وی جاری کر دتوس۔ پر نال ای کال نوں اکھاں اگوں دور وی پیا
 کریندا اے۔ اوہ اپنے اچیت وِچ بھوندی ایس رمز کار نوں نہ ویکھنا چاہوندا اے نہ سمجھنا
 چاہوندا اے۔ اوہدا دسیا کرن تے مجبور اے۔ اوہدے کرائے نوں آپنا کیتا بنا دکھاون
 تے وی مجبور اے۔

کال ایہدھر نادر شاہ نوں دلی تے پئی چڑھیندی اے تے اوہدھر نادر دلی وِچ محمد
 شاہ اگے پیش اے:

نادر محمد شاہ اگے جا کرے سوال

ویکھیں قبلہ عالمی اج میرا حال

میرے سر تے گذریا اک سخت زوال
گھروں جنانی ٹر گئی اک بھکھ کمال
گیا تیمور ولا پیتے میں تد ساں نال
لٹیاں سبھ ولایتاں کیتیاں پامال
کر بریاں دے دمدے رتیں دے کھال
میں تد ورت اپاریا گھت بھوجن تھال
پیر چونغٹہ بادشاہ اج رنج گھوال

کال تیمور دے کیتے دا بدلہ گھن لئی ایرانی شاہی نون پئی بھٹکار دی اے، نارد
تیمور دے کیتے دا چیتا کرا کے محمد شاہ نون مقابلے لئی پیا تیار دا اے۔ کال تے نارد دی
گھریلو پھٹ اوہناں نون ٹکراویاں دھڑاں وچ کھلو کے اک دوجے دے آہوساہنے
پئی کریدی اے۔ پر ایہہ اجوڑ اصل وچ جوڑی ہے۔ لڑا مروانا ہی کارا ہے دوہاں دا۔
دیوتیاں دا ردیا رشی کھوٹا مگھو نر کال دا ہی ہتھ ٹھوکا اے۔ ہاں ظاہرا نر ہون پاروں
اودھا ظاہرا کم ویہار دے آئین نون قائم رکھن ای اے سو محمد شاہ دے راج نون نادر
شاہ دے برا جے کنوں بچاون لئی اوہ دلی وچ پیش اے۔
محمد شاہ وی باقی خاں وانگ ولیندا اے نارد نون۔

بادشاہ آکھے نارد نون لے جاؤ ہزارے
کر دیو ایس دی تابیا حلوانی سارے
کٹھی کر کے میدنی بھر دیو جگارے
پیڑے کھنڈ جلیبیاں ہور شکر پارے
لڈو مٹھے موہن بھوگ بھی گری چھہارے
نارد آوے نہا کے بہہ ورت اپارے

روٹی کھا دُعا دئے بہہ ٹھا کر دوارے

کال گھر ہست جنانی آہی سو اوہنوں باقی خاں گھر وکا رزق پوا دتا۔ نادر رشی اے
سو اوہدا ورت اپارن لئی پورا حلوائی بزار حاضر کر دتا گیا اے۔ اُنج وی باقی وزیر سی اوس
وزیراں والی من تول ای کرنی آہی، محمد شاہ باتشاہ ہے اوہدا دان وی باتشاہی اے۔
نالے نادر شاہ دی نو دوتی باتشاہی تے مینا تولیا رزق ای دے سکدی اے مساں۔ دی
دی دو سو ورھے پُرانی شاہی ربتل کول مٹھیا نیاں دا ون سون اے۔ پر نادر وی کال
وانگ دان نوں نہ کر دیندا اے۔

لڈو مٹھے موہن بھوگ ایہہ کم نہیں میرے

دَسناں سبھ حقیقتاں جے سد و نیڑے

کال وانگ ای اوہ محمد شاہ دا صلاحکار بن کے اوہنوں اوہدے دربار دے بھیت

دسیندا اے:

تیتھوں ہوئے نیں فرعون مصاحب تیرے

خُفیہ لکھ کے عرضیاں گھلیاں سو ویرے

قسماں کر کے چاڑھیئے نادر دے ڈیرے

اوہ تیموری شاہ نوں اصفہان وی چیتے کریندا اے۔ نادر شاہی گھوڑے تیار نیں:

اصفہان دے ملکہ وچ گھت بیٹھے گھیرے

راتیں اُتری مکرئی اڈ چڑھی سویرے

دینہہ چن چھپے نیں گرد وچ پئے گئے انھیرے

نادر بالا سار وچ لشکر چو پھیرے

نادر نر اے پر نردھان ماکی و بہار بناون والیاں دارد کڈھیا۔ اوہ حاکم میل وچوں

چھیکیا ہویا اے۔ اوہدا ناں ویکھو۔ جیویں نادر دے ناں نال بکھیڑ کیتی ہووے۔ نادر نادر

اے کہ نارد نادر۔ کہ دووے اِکوا ای نیں۔ اُتوں اِکڈو جے دا اُلٹ ہوندیاں اِکو کم وِچ جُھے۔ اوہ رُسیا نر اچیت ہے تے آپنے رو سے پاروں کال نال ویاہیا ہویا اے۔ کال دی اصل ہوند نوں نہیں جاندا پر ویہار باہرا ہوں پاروں اچیتیں کال دا ہی کم پیا کریندا اے۔ گُجھ گُجھ رُوپ اوہدا کیدو نال نہیں رلدا متے؟ چوچک دی سیال شاہی دے کنڈے تے بیٹھا اوہدا راکھا، راکھی راہیں ای کانیاں کریندا اے چوچک دی چودھرنوں۔ اک ماڑا گھراے کال تے نارد دا اجوڑ تے بھکھا۔ ایہو دین ہے بہانے راج دی میل ونڈ دی۔ ماڑیاں گھراں دی بھکھ تے سوڑ ویہار واناں دی اتھاہ قہر بھری بے ہرکھ بھکھ سوڑ نال جُوی ہوئی اے۔ او سے وِچوں جھی اے تے او سے لئی راہ بنیدی اے۔ جگ پُری ایہ ماڑی بھکھ سوڑ ای بالن مسالہ بندی اے ڈاڈھیاں دی اپورن بھکھ دیگ دا۔ پر ایسے ماڑی بھکھ سوڑ دے اندروں ای اُٹھ سکدا اے بھکھ ویہار نوں اصلوں مکاون دا جتن، جے ماڑے آپنے ڈکھ دے اصل کارن نوں سمجھ لین جے اوہ اچیت وِچوں سچیت نوں نثار سکن۔

سو کال تے نارد دوہری رمز نیں، اوہدی جو پیا تھیندا اے تے اوہدی وی جوتھی سکدا اے۔

3

کال تے نارد لوک وارکاری دی ریت وِچوں اُٹھے نیں۔ ایہا ریت ہے جیہڑی وار دا اندر پھرولدی اے، جوتھیا اوہدے اصل مُڈھلے کارن نوں ہتھ گھتیندی اے، پڑھائے پرچارے دے پٹھ جو دیا دیا گیا اوہنوں اُگھاڑدی اے، ٹوہ جگیندی اے تھئے دے اندروں اُن تھئے دی تھی سکے دی سار۔ لوک وارکاری دیاں جیہڑیاں لکھتاں ساڈے تائیں جُجیاں نیں اوہناں وِچوں سبھ توں ودھ کم کال تے نارد دا نجابت دی وار وِچ ای اے۔ اِک پورا کھیال کھیڈیا گیا اے وار دے اچیت دے اندر۔ نادر شاہ دے

دھاوے دی تیاری پوری تھی تاں کال تے نار دوار دے پڑ وچوں الوپ تھی گئے نیں۔
 پر ایہہ کھیال اوہلا لاہ گیا اے۔ دھاویاں تے دعویاں چکھے لگیا سچ ہن اگوں ہر بند وچ
 ساہنے پیا آونا اے۔ نادر شاہ دا دبدبہ اوہدا جلال ویکھو:

چڑھ تخت تے بیٹھا ندر شاہ گج سگے چلے
 نویاں سبھ ولایتیاں کوئی دھانک نہ جھلے
 سد بہاؤں امراء وچ آدر گلے
 تیر کلیجے وردا دینہہ راتیں ہلے
 دلی ماراں بھیان بھے وڈھ سر دھڑ گلے
 تخت لیے تے گل ترے نہیں تنختے بھلے

نادر شاہ اپنے امراء دے ساہنے دلی اُتے دھاوے دا کارن دسیندا اے۔ تیمور
 دے کیتے دا تیر میرے کلیجے نوں دینہہ رات پیا وردا اے۔ ایرانی حاکم میل دے جُو
 چڑھن دا ظاہر سبب تے ہے ایہہ۔ پر چکھے جو اصل سبب ہے اوہ چکھلے بند وچ آ چکلیا
 اے:

سُنی مُہم دُڑانیاں ہوئے غمناک
 سبھے رل کے عرض کرو قبلہ دے پاس
 سبھے آئے رُو برو کر کے اتفاق
 ساڈا گیا نہ اُت مُلک کوئی دادا باپ
 دایا کیتائے بادشاہ مُمارکھ لاکھ
 گھوڑے سبھ ولایتی ہن چُست چاک
 چکھلیاں سبھ چھماہیاں کردے بے باق
 طلباں کردے دُونیاں پھڑ قلم دوات

لوٹی باندھ پنجاب دی سبھ کردے ماف
 خلقت جاگ پہاڑ رگ نہ کدھرے واس
 دلی تائیں بادشاہ ویکھ رستہ صاف

ایہہ سودا تھیا اے دُرّانی ٹابری والیاں نال لشکر وِچ رن لئی۔ آکھیو نہیں اوکھا کم
 اے۔ ساڈا ہند وِچ کوئی ساک نہیں جیہنوں ملن جائیے۔ مرن مارن دا کم اے۔ سودا
 مُکا ساڈے نال تے اساں وی تیار تے ساڈے گھوڑے وی۔ پچھلیاں چھماہیاں
 دا حساب کر دے سانوں۔ اگوں تنخواہاں دونیاں کر دے۔ پنجاب لٹن دی او تھوں جے
 جنائیاں قیدی کر کے لیاون دی گھل دے سانوں۔ اسیں دلی تائیں تیرا راہ صاف کر
 دیسائیں۔ خلقت ڈردی پہاڑاں وِچ ونج لکسی۔ اجیہاں سودیاں جوڑیا ہے نادری لشکر
 نوں تے ایرانی حاکم میل نوں۔ اُتے جھنڈا چاڑھیا گیا اے صدیاں پرانے تیموری
 دھاڑے دے بدلے دا۔ ایہناں سودیاں دے سر تے ای نادر شاہ پیا گجدا گونجدا
 اے۔ نادر شاہ دے کلیجے نوں لٹ دی بھکھ دا تیر پیا ورمدا اے تے اوہدی کمان وِچ
 جیہڑے تیر چڑھنے نہیں اوہ وی لٹ دی بھکھ نے ای گھڑے نہیں:

چڑھ اسپاہاں ندر شاہ بھیریں گھرڑے
 چُن چُن کڈھے پہلوان بہادر چکے
 نصرانی محذوفیے یاہود اچکے
 بڈو گرجی خارجی اوہ ملحد چکے
 مروانی تے قتلہاز اوہ مُغل اُجکے
 نک پھینے سر تاوڑے ڈھڈ وانگ ڈھمکے
 اکا نار وساوندے دہ بھائی سکے
 داڑھی ہے نہیں جوں بھر چھاں دے چکے

پوندلیاں دو سطراں توں لگدا اے کوئی ریتل بیان آون لگا اے نادر شاہ دی
چڑھت دا تے اوہدیاں فوجیاں دی صفت دا جیویں فارسی مثنویاں دی ریت اے۔ پر
اگوں جو آیا اے اوہ مثنویاں والی ریتل صفت دی نقل بن کے آیا اے۔ ویکھو کیویں
رلی اے یگے (نایاب، بے مثال) دے نال اُچکے والی تگ۔ تے کیویں اگے تگاں دا
ایہو دوہرے کاف والا رنگ بھنڈیندا لگا گیا اے ایس بے مثال فوج دی بے مثال
چڑھت نوں۔ ایہہ لشکر بھاڑے دے کسی ڈکیتاں دا جتھہ اے۔ باہروں آون والیاں
دھاڑویاں نوں خلقت ایویں ای ویکھدی آئی اے۔ وچولے میل دیاں شاعراں نوں
ایہو دھاڑوی غازی تے مجاہد پئے جا پئے نہیں تے اوہناں نت ایہناں شہسواراں دے
راہ پئے تگے نہیں دڑیاں تے کھلو کے۔ ایس رنگ دی شاعری دے چکھے وچولے میل
دی اپنی سمجھ ہے وار دی۔ ہندوستان وچ تڑک مُغل شاہی ویلے حاکمی دی مُہار باہروں
آوسیاں دے ہتھ ای رہی۔ منصبیاں جاگیراں تے ناں ناویں دیاں ہور وسیلیاں دی
چھک ایران توران توں ڈھانیاں ٹیراں نوں لگاتار ایڈھر آندی رہی اے۔ جس ویلے
راج ڈھلا پین لگنا تاں باہرلیاں دھاڑ بن کے لہن دی کرنی گھلی لٹ لئی۔ دیسی
مسلماناں وچوں ورتے ای درباری پوڑیاں چڑھیندے آہے۔ سکھالیاں گھراں دے
بھاگاں والے۔ کامے سنے اپنی مُسلمانی دے کئی کمین ای رہندے ہن۔ واہکاں
راہکاں کیریاں دیاں دلاں ولوں تے باہرلیاں دی موہ خشبو نوں موڑیا لوک ریت
والیاں:

حاجی لوک مگے نوں چاندے

گھر میرے نوشوہ مکہ، نی میں کملی ہاں

وچے حاجی وچے گاجی وچے چور اُچکائی میں کملی ہاں

(دیکھو ایس بلھے شاہی کافی وچ غازی روپ چور اُچکایاں ول سینتر کیویں زلدی

اے نجات دے ویروے نال۔)

پر جیہناں نکلیاں موٹیاں سرکاری اہکاریاں لئی وچولے میل وچ رل بہنا اوہناں
دیاں دلاں وچ باہروں آونیاں تے دھاونیاں دا آدر تے رعب بہہ وینا، باہرلا بن
ونجن دی موہ جاگ پونی تے اوہناں ساک گنڈھن لئی یا نیڑ مانن لئی اپنا چکھا باہرلا بنا
دھاونا۔ لاگیاں وی اپنے لاگ لئی اصلی نقلی باہریاں دے سوہلے گاؤنے۔ باہروں
آونیاں دھاونیاں دی بولی فارسی ہوونی۔ اتھاویاں درس پڑھیاں وچوں کنہیں فارسی
غزلیے تے مثنویے اٹھ کھلوونے تے امر اوں دی حضوری وچ جائکنے۔

پنجاب وچ انگریزاں دے آون مگروں وچولے میل دے بال درساں وچوں اٹھ
کے نویاں سکولاں وچ اپڑے جتھے اوہناں فارسی دی تھاویں آئی نویں سرکاری بولی اُردو
سکھی۔ ایہناں وچوں ای نویں شاعر وی بنے۔ اگلے وچولے فارسی لکھ کے اپنے
آپ نوں ماڑی پئی خلقت کنوں وکھریندے آہے۔ نویں وچولے اُردو لکھ کے ایہہ
سواد لین لگ پئے۔ لوک ریت دیاں لکھتاں ولوں جیویں فارسی والے کنڈ کر بہندے
آہے ایہہ وی کر بیٹھے۔ جدوں انگریز رسوال شاہی دیاں لوڑاں پاروں حاکماں دی
نگرانی وچ نویں دیسی سیاست دا مہاڑ فرقی بندی ول تھیا تاں نویں وچولا میل شاعر
وی سچ سبھا ای ایسے مہاڑے مڑ گئے۔ ہن فارسی سرکاری بولی تے ناہی۔ پر سکولاں
کالجاں وچ فارسی پڑھاؤن دا پر بندھ ہا سرکار ولوں۔ فارسی راہیں پُراتیاں باہریاں دے
مکے راج دی یاد ہری ہوندی آہی۔ دل اوہناں گذریاں باہریاں زور اوڑاں دی بہنی
ماندا ہا۔ اوہناں دے ہنڈائے عیش سکھال ہنڈیندا ہا۔ اوہناں وانگ دیسی ماڑیاں نوں
تھاں سر رکھیندا ہا۔ سو وچولا میل شاعراں فارسی وچ وی ودھ چڑھ کے غزلاں مثنویاں
لکھیاں۔ بھاویں ایہناں انگریز حاکمی نوں وی ٹوکیا نکوریا۔ راس وال ویہار دی پرکھ
پرچول وی کیتیونیں۔ پر ایہناں دی لکھت نے نویں سیاست دے فرقو کچھ نوں جیہڑی

جاگ لائی اوہ نویں حاکمی نون سکھائی کیونجو نویں حاکمی نون خلقت دا اکٹھ تھیون
 اصلوں وارا نہ ہا کھاندا۔ ایہناں فرقو ایل نون نویں فلسفے دی پٹھ چاڑھی۔ پُرائیاں
 یکاں وچ نویں کل پیچ ٹھو کے۔ پُرائیاں تریڑاں نون نویں منطق نال رند کے نویں رمز
 کاری نال رنگ کے نویں گیٹ بنا دتے جیہناں وچوں جگت راسوال شاہی دے ٹرک
 تے اتھویں نویں وچولا میل دے ٹرالے خیریں مہریں پئے لنگھے۔ نالے حاکماں دی
 سیانپ باریک آہی۔ اوہناں نون سار آہی جو ایہناں وچولا میل شاعران لکھیاراں دی
 لکھت بنتر پُرائی بات شاہی رہتل دا جس دیندی اے پڑھنہاراں نون، لکھن ایہہ جووی
 پئے۔ پئے پُئن ایہہ ساڈے ویہار نون، راسوال شاہی دیاں ٹپیاں نون۔ کم ایہناں دی
 لکھت بنتر نے پڑھنہاراں نون خلقت کنوں لوک ریت کنوں و جوگن دا ہی کرنا ہے۔
 پُرائی شاہی رہتل دا جس نویں شاہی رہتل دا جس ای ہے وچوں۔ سانوں بندن نال
 ایہناں دی ساکھ بندی اے تے ایہہ ساکھ اوڑک ساڈے ای کم آونی اے۔

نجات باہری موہ دا رنگ روغن لاه کے باہری آء دھاء دی اصل حقیقت دکھالی

اے سانوں۔ ویکھو نادر شاہ کیوں گندا اے چڑھائی لئی کیتا خرچہ:

اساں اوہناں دے لکھے تے لشکر منگوائے

لکھ پٹھان ولایتی ایرانے آئے

خرچ کراچی بندروں چڑھ خرجی پائے

کھنڈ برنج مٹھیائیاں بھر ساتھ لوئے

دُبنے فربہ ماس لکھ ایڑ پکوائے

لکھ لُئیرے خارجی بھرجی چڑھ آئے

تنبو بنھ سلیتیاں ہاتھی لدوائے

اُوڈ فراش سے بیلدار نوکر رکھوائے

رستے توپاں واسطے کر پہاڑ کٹوائے
کیکر پہیہ گڈ دا ہُن خالی جائے

اتھے نادر شاہ دی واج وِچ اک عام وپاری بولیندا جا پدا اے۔ کوئی بھرم بھری
دھواں دھاری نہیں۔ خرچے دا ویروا ہے۔ خرچہ پورا کر کے منافع گھنن دی دلیل وی
ہے:

کیکر پہیہ گڈ دا ہُن خالی جائے

پر ایس دلیل وچوں نادر شاہ دا پشوپال چچھا وی بولیا اے۔ تیاری ”پہیہ گڈ دا“
ہے۔ خالی نہیں جانا چاہیدا۔

نادر شاہ اتھے باقی خان وزیر نال صلاح پیا کردا اے بھئی نظام الملک تے
اوہدیاں ساتھیاں پروانہ لکھ گھلیا اے، تئیں چڑھائی کرو اساں تہاڈے نال آں۔ پر
سانوں کوئی اپیلچی گھل کے اوہناں دی گل نوں آپ پرکھنا چاہیدا اے۔ اساں ایڈا خرچہ
کیتا اے پک کرنا چاہیدا اے جو ملسی کیہ۔ اپیلچی گیا۔ اوس محمد شاہ نوں نادر شاہ ولوں
دو تحفے پیش کیتے اک تسی تے اک تلوار۔

جاں تے کھنڈا چُک لے پیشہ سلطانی
ناہیں تسی ہر گلاہ اُٹھ ہو سیلانی

محمد شاہ آکھدا اے:

شاہ امیراں آپنیاں سد کرے صلاحاں
کون کمینہ آدمی ایہہ بولے شاہاں
دیو جواب وکیل نوں مُڑ جائے چچھاہاں
لئے سُر ت قندھار دی کابل دے راہاں
مشہد ایہدی ہرات نوں گھت تیغیں گاہاں

کیتی جیہڑی تیمور نے قتلّام اسپاہاں
 چڑھ کے قلعه قندھار داسن بڑجیں ڈھاہاں
 دھراں بنیرے زمیں تے مُنیاد اُتاہاں
 ساڑاں بالا سار میں دے اگی بھاہاں
 کابل روون پٹھانیاں کر کھلیاں باہاں
 سمجھن تاں ولایتی آئے عقل تداہاں

نادر شاہ دی صلاح ویکھو تے محمد شاہ دی ویکھو۔ محمد شاہ دی پولی مُغل شاہی دا چکھا
 اُتھاں بڑھک بن کے بولیا ہے۔ نادر شاہ اپنی کیتی تیاری دی گنت منت وچوں آپنا
 یقین لبھدا اے۔ محمد شاہ پکھلیاں دی اوس طاقت دے برتے پیا بڑھکدا اے جیہڑی
 ہُن اوہدے کول ہے ای کوئی نہیں۔ اک باتشاہی ویاہار دا چڑھدا رُوپ اے اک
 ڈھیندا۔

باتشاہی ویاہار دا ایہو ڈھیندا رُوپ ای بولیا فرٹو قوم بندی دی نویں شاعری وچ
 جیہڑی انھویں صدی دے اخیر لے پاء اُبھری تے ویہویں دے پہلے اڈھے وچ گج وچ
 کے شکھر تے اپڑی تے وت لہان تھی۔ پر نویں شاعری وچ ایہہ ڈھیندا رُوپ وگوجا
 بن کے بولیا۔ کھسی باتشاہی دا وگوجا۔ محمد شاہ کول شاہی تے آہی پر آہی بے زور تے
 ان پڑی۔ نویں فرقو شاعری دے چکھے نویں وچلے میل دی جیہڑی سو جھوانی آہی
 اوہدے کول تے کھسی شاہی دا وگوجا ای ہا جیہنوں اوس پورے جوش نال چھہ مار
 گھدا۔ ایہے چھہ پے تے سوکھے جانڈے نیں گھلڈے اوکھے نیں۔ سن سنتالی دے
 گھان وچ پے کے وی پر کھیجی نہ ایہہ شاعری۔ سگوں نویں درباری گرسی تے
 بہال دتی گئی۔ متاں ایہو ای پر کھگھنی اے جے کوئی ویکھے تاں۔

نجابت نہ ڈھیندی شاہی اُتے کوئی بھرم بھادی چادر گھستی اے نہ چڑھدی اُتے۔

محمد شاہ دی امر اوں دے جلسے وِچ کیتی تقریر توں اگے پوری وار وِچ دربار دے تورانی
 دھڑے دی نادر شاہ نال ملی بھگت دا گھلا ویوا اے تے ہر خاص موڑ اُتے ایس ملی
 بھگت دے ہتھ دی گجھ گجھھی گجھ گھلی پھرت وکھائی گئی اے۔ لہور دا صوبیدار نواب
 ذکریا خان بہادر اوڈا اُن بیڑیا تے بے وسائیں جیڈا اوہدا باتشاہ اے۔ پر اوہ ہے تورانی
 دھڑے دا سو اوہدے ولوں نادر شاہ نوں لہور بھجن تائیں کوئی ٹھل ٹھاک نہیں پائی گئی۔
 وزیر آباد نیڑے فوجدار مرزا قلندر بیگ آپ مہارا کھلو گیا اے دھاڑا گے:

مرزے قلندر بیگ دا وِچ کچے ٹھانا
 مرزا کہے سپاہ نوں اک سُخن سیانا
 یارو صفت اصیل دی پو چھڈ نہیں جانا
 سڈیا نال گواہیاں وِچ شک نہ آنا
 سورے سخی شہید دا تے بہشت کانا
 شستر پھدے سورمیاں شہیدی بانا
 سنج تے بکتر پھدیا ہتھ پکڑ کماناں
 جا کھلے میدان وِچ ہیا سترانا
 اگ لگی جیوں ناڑ نوں تیوں بھجن دھاناں
 ڈھوں چڑھی اسمان نوں نہ رہی پچھاناں
 جھڑے شرابی فرش نوں بانہہ دے سرہانا
 کھیڈ سٹے نیں ہوئی لاجپوت کر سوبا بانا
 پھیریو مونیہ چپول دا کر لشکر کانا
 مرزے نمک حلال دا ویکھ رام کہانا
 عالمگیری دھڑے نال چڑھ تول وکانا

تے مُر:

مرزا ڈیرے آن کے دلیل دوڑائے
جماعت نہ دے اپنی کون جی ٹھہرائے
دِن پوپہرا کٹیا کون رات لنگھائے
مرزے قاصد سدیا لکھیا پہنچائے
قاصد اگے نواب دے فریاد سُنائے
رٹو بھٹے کپڑے اگ نال جلائے
گُل حکایت جنگ دی کر آکھ سُنائے
چڑھے پٹھان ولایتی لوہو تریہائے
بچے ماواں توں پکڑ کے چا ذبح کرائے
منصور نظام الملک دی جو مُڈھوں جائے
بال متابی چور نوں گھر آپ وکھائے
ایسے ملک پنجاب وِج چڑھ حکم کمائے
پہن کے زری بادلے جُر باز اڈائے
ایتھوں بھجاں کنڈ دے جگ لعنت پائے
سر دینا منظور ہے جے ہند نہ جائے

فوجدار دی گل سُن کے نواب ذکریا خاں کہتا کیہ ایہہ نجابت نہیں دسیا۔ جا پدا اے
کجھ نہیں کہتا۔ اچراں نوں دھاڑ لہور دے نیڑے ڈھک پئی:

مہراں گئیاں تلوٹھی ڈیرہ شاہدرے
اُٹ لئی اوہناں منڈی ایمن آباد دی
نہ چھڈی چوکھنڈی نہ کوئی دھرمسال

دھاڑویاں دی لٹ مار پاروں صوبیدار دی لہائی تھئی اے لوکاں وِچ، گجھ دکھاوے
 دی کاروائی اوہنوں پاونی پئی سو پاپوس۔ لہور دربارے ہرکاریاں دھاڑویاں دی خبر دتی
 تے اک امیر یعقوب کھوجا پڑیں نکل پیا۔ نواب اوہنوں رسمی اجازت دے دتی۔
 اتھے اک گل دیکھن والی اے۔ کھوجے وپاری لوک ہوندے آہے جنگ اوہناں
 داکم اوویں ناہا جیویں مُغلاں رچپوتاں دا۔ سو کھوجے ولوں جنگ دی پہل نواب نوں
 پھٹک وی ہے جو گل اخیر تے اپڑ گئی اے۔ جیہدا کم لڑائیوں بچن ہے اوہ پہل پیا
 کریندا اے۔ دوجی ہور وی گل ہے دیکھن والی۔ دھاڑویاں منڈی لٹی اے۔ منڈی
 کھوجیاں دا پڑ اے۔ منڈی پاروں وپار اے تے وپاریاں جوگی دربارے گرسی وی
 ہے۔ سو کھوجے نوں روہ وی متاں تائیوں چڑھیا اے جد منڈی لٹن دی خبر آئی اے
 تے۔ توڑے ظاہر ایہو دسیا ہوس جو میں دھرمسال تے چوکھنڈی دی بے ادبی برداشت
 نہیں کر سکدا۔ ایہہ وی گل نال ای کرنی بندی اے جو دھرمسال تے چوکھنڈی منڈی
 نال اصلوں جویاں ہوئیاں ہن۔ جس گور تے دھرو دے سر تے منڈی پئی چلدی اے
 تے او سے نوں پیاں کجیاں نیں دھرمسالاں تے چوکھنڈیاں۔ دھرمسال دھرم دا گھر
 اے۔ اتھے جیہڑا دھرم پرچاریا ویندا اے اوہ ویہار وِچ ورتیندا نہیں۔ ویہار اوہدا اصلوں
 لٹ اے۔ پر ایہہ وکھرے پرچار گھر اوہلا ہن ویہار والیاں دا۔ اوہا ایہناں نوں
 چلیندے سنبھال دے نیں۔ جتنا ویہاری دھرو کرودھ تے وجوگ ودھیندا اے اتنی ای
 ایس وکھرے وجوگے دھرم دے اوہلے دی لوڑ وی ودھیندی اے۔ سو منڈی والیاں
 نوں دھرمسالاں چوکھنڈیاں دا بیج منڈی نالوں ودھیرے ای اے۔ چوکھنڈی درگاہ اے
 زیارت اے۔ ویہار دی ورتوں اک کیتی بیٹھی اے منڈی چوکھنڈی نوں۔ سونجابت نے
 وی دوہاں نوں جوڑیا ہے۔ جیویں اک نوں لٹن نال دوجی آپے ای لیج گئی اے۔
 ”چھڈی“ لفظ نے منڈی چوکھنڈی دی سانجھ دکھاون وِچ ہتھ پوایا ہے۔

دھر مسال تے چوکھنڈی دے اوہلے دی لوڑ منڈی نالوں ودھ دربار نوں ہے۔
 دربار ٹکيا ہویا اے واہکاں راہکاں دے چڑھاوے دے سر تے جیہنوں ہالہ آکھیا ویندا
 اے۔ تے واہکاں راہکاں نوں سر سٹ کے ایہہ چڑھاوا چاڑھی آون لئی دھر مسالاں
 چوکھنڈیاں والے ای آکھدے نیں پنڈت عالم تے پیر پروہت۔ نالے ایہہ اوہناں
 دے دکھ دا بھار وی ہولا کر دیندیاں نیں لنگراں دی سخاوت تے لفظاں دی تراوت
 نال۔ سو دھر مسال چوکھنڈی دی اُلنگھنا نہ کھو جے یعقوب نوں وارا کھاندی اے نہ نواب
 ذکرئے نوں:

گھستی وِچ دربار دے ہرکارے گُوک
 سُنیا وِچ دربار دے کھو جے یعقوب
 لے ارشاد نواب توں کروایا گُوچ
 نال جمعیت اپنی ہزار بندوق
 پنج سے گھوڑا مُغلی پنج سے لچوت
 پُل تے میلہ دوہاں دا کہو رکت سلوک
 وِچھڑے ہوئے باپ دے گل ملدے پُوت
 کر مسلاحت جنگ دی کروائی ہُوک
 ذاتی سن سے مصریاں لئیونیں سوت
 مارن تیغاں ڈگ پئے ہو گئے مہبوت
 کھا دھتورا گز پئے جوگی اوبھوت
 مدد رہی نواب دی تاں جنگ موقوف
 پھیر پٹھاناں شاہدرے آ کیتی لُوت

اتھے ٹکاں دی واج اُتے پہرا اے بڈھیاں لفظاں دا۔ ویکھو ”یعقوب“ تے

”موقوف“ دیاں بندشکاں کیوں زلیاں بیٹھیاں نہیں اتھے پکے مُونہہ بنا کے۔ ایہہ اوس ہتھ روک جنگ دی تصویر اے جیہڑی لہور دربارنوں اُلاہا لاهون لئی کرنی پئی اے۔ موقوف سرکاری ورتارے دا لفظ اے۔ ایہہ نواب دی اندرلی نیت نوں قانوندا وی اے تے چکرا دا وی اے، بھارا گورا بنا کے نکلیاں وی کریندا اے۔

رہی مدد نواب دی تاں جنگ موقوف

توں انج سہی ہوندا اے جیویں نواب دا حکم اے جو نادری لشکر نال اک جھپٹ کر کے لہور پرت آؤ۔ (”تاں“ ”تا“ وی ہو سکدا اے۔) اوس شاہدرے دی لٹ نہیں ٹھلّی۔ ٹھلّے وی کیوں۔ اوہنوں پتہ اے نادری لشکر تے زلیا ای پنجاب دی لٹ دی سائی تے ہے۔ جے لٹ وچ کسر رہ گئی تاں ایہناں دلی نہیں جانا تے نظام الملک دا بیچا پورا نہیں ہونا۔ پر نواب نے پوری کاروائی وی دکھانی اے خلقت نوں وی تے اُمر اوں نوں وی جو میں حملہ روکن وچ کسر نہیں کیتی:

خان بہادر فوج نوں کر ہوش سنبھالے
 اج اتھائیں لوڑنیں جیہڑے بُرکیں پالے
 لکھیا دتا قاصدا توں جا وٹالے
 مُونہوں حقیقت دسنی پروانہ نالے
 تُسیں بے خبر او ملک توں بیٹھے متوالے
 کتھوں لوڑو رعیتاں جیہڑیاں بھردیاں ہالے
 کتھوں پاؤ کینجواب اوہ زری دوشالے
 تھیلے رکھو طاقتی بھن دور پیالے
 قلندر تے یعقوب خاں جنگ کیہا کوگھالے

وٹالیوں فوجدار عزیز نواب دے ایس سنیہے تے گرمی کھادی۔ دو منزلہ کٹ کے لہور

آیاتے نادری لشکر نال بھڑیا:

لشکر پئی ہرولی اڈ حیرت جانیں
ٹٹی رسی ڈھٹھیاں لوتھاں گروانے
گل امیر ولاتی ہو گئے حیرانے
دی کیکر پونچنا گھر گھر ہنگامے

پر ایہہ ٹاویاں سکاں دھاڑویاں نوں نال نہیں سکدیاں کیونجو صوبیدار آپ اوہناں

نوں راہ پیا دیندا اے:

ندر امیر ولاتی پھیر سبھ بلائے
جا کھلوتا راج گھاٹ ملاح سدائے
قاصد خبر امور دی حضور پہنچائے
خان بہادر مورچے کڈھ اگوں لائے
چڑھیا لشکر ویکھ کے اڈ حیرت جائے
گھسے بدھی پگڑی کیہ مرد سدائے
جیوں کیہر کھرکھا پکڑیا نہ دنب ہلائے
جیونکر مہری مرد نوں کر ناز ولانے
دے خزانے وڈھیاں چھیبہ جان بچائے
بہادر چھوڑ بہادری لگ قدمیں جائے
ڈیرے وچ لہور دے آ کٹکاں لائے
امیراں لوہا سٹیا کہہ کت ادائے
ہرکارے من آئین نوں ہر طرف دوڑائے

اتھاں ٹوک زری نواب ذکریا خاں بہادر اُتے ای نہیں، پورے حاکم میل اُتے

ہے۔ حاکم میل کسے جُوہ کسے ویلے دا ہووے اوہ حاکمی کریندا اے اپنی مل بناون
 بچاون واسطے۔ حاکمی آپ وی مل بن ویندی اے، دوجیاں اُتے وس، تران دا جھس۔
 پر ایہدا مول ہے اصل مل دی سنبھال تے اوہدا ودھان۔ مُغل وارے ویچ وڈی مل
 بھوئیں ای ہے، بھوئیں کنوں اُگراہیا ہالہ۔ خلقت بھوئیں واہندی گاہندی اے تے
 رعیت بن کے حاکماں نوں ہالہ تاردی اے، کجھ حاکماں دے دہاء پاروں تے کجھ ایس
 آسرے تے جو حاکم باہریاں دھاڑاں کنوں بچاسن سانوں۔ ایس گل دی سار محمد شاہ
 دے ویلے دی حاکمی نوں وی ہے۔ ایہو ہلونا دتا اے صوبیدار لہور ذکریا خاں نے
 وٹالے دے فوجدار عزیز نوں:

تسیں بے خبر او ملک توں بیٹھے متوالے
 کتھوں لوڑو رعیتاں جیہڑیاں بھر دیاں ہالے
 کتھوں پاؤ کینجواب اوہ زری دُشالے

پر محمد شاہی حاکمی کول ایہہ سار ہُن ایتی ای ہے جو ہلونا میہنا بن ونجے، ایتی نہیں
 جو اوہ رعیت نوں نادری دھاڑوں بچاون لئی کوئی سہنجا آہر کرن۔ اک ہور گل وی ہے۔
 کجھ چرتوں رعیت دے اندر پکدی پرانی نابری اہل کے باہر وی ڈلھن لگ پئی اے۔
 رعیت دا وساہ نہیں ہُن لہور دربار والیاں نوں۔ نادر شاہ ہتھوں پنجاب لٹواون ویچ اک
 بھلا ایہہ وی سمجھیا ہوسی نیں جو ایہدے نال نابر رعیت دے وٹ نکل جاسن۔ اپنی
 مدھی مدھولی جاسی جو نابری جوگی نہ رہسی۔ پر تھیا سگوں اُلٹ۔ حاکمی دے کیتے ان
 کیتے نے خلقت دا رہیا کھبیا جھاکا وی لاه دتا۔ تے نادر شاہ دے ہلے مگروں لوک
 ویہر ودھیرے ترکھی تھی گئی۔

لوک کچھ دی سار حاکماں دے ہتھ ہتھیار ہے۔ اوہ لیہنوں تقریراں بیاناں اعلاناں
 پروانیاں ویچ ورتیندے ہن، لوک نوں پتیاون لئی وی تے اک دوجے نوں چک چکا کے

نکا موٹا بھیڑ کر دکھالن لئی وی۔ جیویں کھو جے یعقوب والا یا فوجدار عزیز والا۔ ایہہ بھیڑ
وی بھرم بناون دا حیلہ ای ہوندے نیں۔

لوک کچھ دی سار حاکماں دے اندر اپنے حاکم ہوون دی سار دا ای اک رنگ
ہے۔ فوجدار مرزے قلندر بیگ اندروں جیہڑا آپ مہارا اُلیل اٹھیا نادری دھاڑ نوں
نکرن دا اوہ گھکائی حاکمی دا مان ای ہے:

ایسے مُلک پنجاب وِچ چڑھ حکم کماے
پہن کے زری بادلے جُر باز اڈائے
ایتھوں بھجّاں کنڈ دے جگ لعنت پائے
سر دینا منظور ہے جے ہند نہ جائے

تے ایس مان ایس انکھ دکھالے پچھے اوہا سہنسا اے جے سانوں جگ لعنت پاون
لگ پیا، خلقت دے دلوں ساڈا بھرم ای لہہ گیا تاں سانوں ہالہ کون دیسی۔ سو حاکمی دا
لوک کچھ تے دیس پیار اصل وِچ اپنے لاہے دے مکھوٹے ای نیں۔ لوک کچھ یا دیس
پیار توڑے اعلاناں پروانیاں وِچ پیا کڑکے، نعریاں وِچ پیا بڑھکے تے بھاویں دل وِچ
اُلیل بن کے رڑکے، ہے اوہ اصلوں اپنے میل دا لاہا، اپنی مل دا سنبھالا۔ میل دا لاہا
تے مل دا سنبھالا رُوپ کیویں ویندا اے۔ اوہو نواب ذکریا خان بہادر جس فوجدار
عزیز نوں غیرتی پروانہ لکھ ہُشکاریا ہا ہُن آپ کس رنگ وِچ اے:

جیویں کیہر کھرکا پکڑیا نہ دُن بھلاے
جیونکر مہری مرد نوں کر ناز وللاے
دے خزانے وڈھیاں چھیبہ جان بچائے
بہادر چھوڑ بہادری لگ قدمیں جائے
ڈیرے وِچ لہور دے آ کٹکاں لائے

امیراں لوہا سٹیا کہہ رکت ادائے
ہرکارے من آئین نوں ہر طرف دوڑائے

لفظ ”ادا“ دی ورتوں ویکھو۔ امیر میل دا پورا جیون ای ”ادا“ اے، اک دکھالا،
حُسن تے سچ دا، ہر گُن تے وڈیائی دا۔ پر ایہہ دکھالا اپنے لاہے دے کوچھ نوں بگن دا
اُپالا ہے۔ لفظ ادا دے چکھے امیر میل دی تھاپڑی درباری غزل ریت دیاں اداواں دا
جھلکارا وی ہے۔ لفظ آئین وی دیکھن گوچرا جے اتھاں۔ آئین ہے دستور قانون،
قاعدہ۔ پر کیہڑا دستور قانون مڈیا ہے امیراں؟ نادری لشکر دا زور، دھاڑویاں دا ننگا
انھیر۔ تے جیہڑے ہرکارے ہر طرف دوڑے نیں اوہناں ایس انھیر نوں آئین ای
دسنا اے۔ تے ہر طرف دیاں مل واناں اپنی مل بچاون لئی ایس آئین نوں سر متھے
تے رکھنا اے۔ (نجات دے ویلے دی بولی وچ طرف ”پاسا“ وی ہے تے ماکی
وی۔) سو مل وان میل جیہڑا آئین وی منے منوائے اوہ ہوندا اپنی پت پر تیت دے
سنجھالے لئی کیتا جوڑ تر وڑ ای اے۔ ایویں نہیں خلقت بولی نے آئین نوں چھل کے
”این“ بنایا۔ دھکا، گسجھ بٹھ، انھی اڑی۔ قادر یار دے قصے پورن بھگت وچ راجہ
سلوان ”این مناکے“ لوناں ویاہ لیا اے۔ لوناں اصلوں ماڑے بھٹ مارے میل دی
دھی اے۔ ایہہ ویاہ بھونئیں مل شاہی دے آئین سر تے ہو ای نہیں سکدا۔ پر سلوان
نے اوس آئین وچ اپنی این رلا کے کر دکھایا اے ایہہ ویاہ۔ بھونئیں مل ویاہ دا جات
گجات دی ونڈ بھٹ والا آئین وی تے اصلوں این ای اے۔ سو جیہناں ایہہ آئین
منوایا ہے اوہ لیہنوں جیہڑے ویلے چاہون کسے ہور این نال ترمیم سکدے نیں۔

نادر شاہی لشکر دا آئین تے ہے ای این۔ لیہنوں آئین کرن دی تے لوڑ ای
نہیں پئی نادر شاہ نوں۔ اٹ دی ونڈ اُتے جُویا ہے ایہہ لشکر تے ایسے اُتے ای پیا
اگانہہ ودھدا اے۔ پوند گل آئی آہی تیمور دے کیتے دا بدلہ گھدن دی تے مومناں

غازیاں دی، پرثرت ای لٹ دی ونڈ دا متا کھل کے ساہمنے دھر دتا لشکر وِچ رن
 والیاں ٹاہریاں۔ سو کسے ریتل نعرے پینترے دی نہ لوڑاے کسے نوں نہ ویہل۔ نادر
 شاہ ولوں نہ کوئی گج کڑک سُنیدی اے نہ کوئی تقریر تبلیغ۔ جے اوہ آپنیاں امیراں نوں
 دھاڑ موہریاں نوں بُلا وندا وی اے فوجدار عزیز دے ترکھے حملے مگروں جوڑ کے اگے
 کھرن لئی تے اوہ کوئی خطبہ خطاب نہیں جھاڑدا۔ راوی پار کرن لئی آپ اگیرے ہو
 کے آہر کریندا اے:

ندر امیر ولایتی پھیر سبھ رلائے

جا کھلوتا راج گھاٹ ملاح سدائے

نادر شاہ نوں پک اے نظام الملک دی دھر دے مچے تے۔ نادر شاہ راوی پار کرن
 اگیرے ہویا اے تاں اوہدیاں امیراں نوں وی سمجھ لگ گئی اے بھئی اصل خیراے۔
 محمد شاہی حاکی دی اُپرلی پرت دا پاڑتے اساں ویکھ بیٹھے آں۔ اوہدے گجھے تے
 گھلے رنگ وی۔ وچکارلی پرت وِچ ورلیاں اہکاراں دی دلیری وی ڈٹھی اے اساں۔
 حاکی توں باہر دو رنج میلی سرداراں ولوں دھاڑ نوں ٹھلن دا جتن تھیا۔ اک پشاور کول
 کا کے خاں کاکشال نے رن گھتیاں آ کے
 اوہ بھی اوڑک ماریا اٹھ پھر کہاں کے
 تے دوجا جہلم کول

جہلموں چڑھیا ندر شاہ سل طلبت واہے

وانگ سکندر بادشاہ سبھ ملک دبائے

کوئی نہ ہووے ساہمنہ نہ لوہا چائے

دو باریں راہ گوندلاں لچپوتاں آہے

دلو سیدو ودھیا اسمانی سائے

سانگاں تگوانیاں بھن جگر جھگائے
 جیویں مرغ کبابیاں چا سیکھیں لائے
 ہمت کیتی سورمیاں چک سیوں لنگھائے
 دھیاں بھیناں بیٹیاں رب شرم رکھائے
 دڑپے پیاں لوٹیاں ونج فرش اٹھائے
 زیارت دولہ پیر دی گجراتے آئے

گوندل سردار دلو سیدو نے لڑکے دھاڑویاں نوں اپنی جوبوں کڈھ دتا اے تے
 اوہ اگانہہ گجرات ول ودھ گئے نہیں۔ دڑپ وچ اوہناں دی لٹ نے فرش وی پٹ
 دتے نہیں۔ پر گجرات دی پھیری نوں دولے شاہ دی زیارت آکھیا اے نجابت نے۔
 ایس ٹوک وچ وارث شاہی نقل دارنگ ہے تے ”وانگ سکندر بادشاہ“ وچ وی۔
 سکندر دے پرانے حملے نوں نجابت سچے ای نادر دی دھاڑ نال گنڈھ دتا ہے۔ سارے
 حملے جیہناں نوں وچولامیل وارکاری نے تشریفیا شریفیا اے مولوں دھاڑے ای آہے۔
 کاکے خاں کاکشال تے دلو سیدو گوندل دے بھیر دسیندے نہیں جو ٹاواں ٹاواں
 سردار چودھری جے اٹھیا وی تاں مسال اپنی جوبہ نوں ٹاہری نوں دھاڑ دی مار کنوں
 بچاون جوگا ای ہوسکيا۔ پشوپال تے زمیندار میل ٹاہری بند ہے۔ ہر ٹاہری اپنی دکھری
 شناس نال ای اپنا بھرم بھریندی اے۔ گوندل راجپوت وی نہیں۔ جیویں باہروں آیا اُپرلا
 میل اپنے حسب نسب دی پچھان لئی شجرے جوڑ ہوکیندا اے ایویں ای دیسی چودھروی
 اپنا پچھا وڈیا دکھاون لئی راجپوتی شناس دھاردی اے۔ اصلوں راجپوت کسے ٹاہری دا
 ناؤں نہ ہا۔ ایہہ نسبی وڈیائی آہی جیہڑی راجکار ڈھانیاں ال بنا جوڑی اپنے نال پچھا
 اُچیاون لئی۔ ایس دھروں راجکار آں، راجیاں دی اولاد آں۔ چندر نسی سورج نسی
 آں۔ اسمانی مخلوق لوکائی کنوں اصلوں دکھری۔ راج ساڈا قدرت سوپیا حق اے

جماندرو۔ ایس راجپوتی چکھے نال دڑھ تے اکھ دے کہان رلے تاں پوری بریت
 اُسری۔ رنج پُوت لُج پُوت تھنئے۔ جے دوہاں باراں وِچ پُوری گوندل ٹابری دلو سیدو
 دی اگوائی وِچ نادری دھاڑ نوں ٹکر کے ولا کے اپنی جُوہ رکھ گئی اے تاں ایہہ اوہدی
 رچپوتی لچپوتی شناس پاروں تھیا اے۔ ایہو اسانی سایہ اے دلو سیدو دے سر تے۔
 رچپوت سانگاں دھاڑویاں دے جگر اِنج کڈھے نیں جیویں سیکھیں مرغ چڑھیندے نیں
 کباب بناون لئی۔ سیکھاں چڑھے مرغ حاکم میل دا ای کھا جا اے۔ ایس پرانی فارسیوں
 لاہی رمز چکھے رعیت دا راجواناں دی کھاہد بن وی لگیا ہویا اے۔ ایہہ گل ایس ویلے
 پروکھے تھی تے ہے موقعے وجہوں پر وکھیوں سینتر پئی کریندی اے اپنے آپ ول۔

دلو سیدو کیاں لچپوتاں سُورمیاں ہمت کر کے دھاڑویاں نوں اپنی سیوں (حد) توں
 چک کڈھیا اے۔ اپنیاں دھیاں بھیناں دی شرم رکھائی نیں پر جیدھر دھاڑ وگی اے
 اودھر دھیاں بھیناں دا کیہ بنسی ایہہ گوندل لچپوتاں دا پواڑا نہیں۔

پشوپال تے زمیندارے ویہار وِچ ٹابری دی شناس اوہدی مل دے پسا پاروں
 ہوندی ہے۔ جے دو باراں وِچ گونداں نوں راہ ہے تے ایسے مل پسا دے سر تے
 ہے۔ تے ٹابری وِچ جی دی شناس اوہدے درجے پاروں ہوندی اے جیویں دلو سیدو
 دی ہے۔ درجہ کیہ ہے، ٹابری دی مل وِچوں اِک جی دا حصہ۔ حصے بھ دے اِکو جیسے
 نہیں ہوندے سو ٹابری دے اندر جی دی جی نال اصل سانجھ نہیں ہوندی۔ ٹابریاں اِک
 دُوئی نال بھرتے سکدیاں نیں، باہروں آئی دھاڑ نوں اپنی حدوں پرے رکھن دا جیلہ
 وی کر سکدیاں نیں، پر نہ اوہناں دے اندر وار جیناں دا سانجھ رسیواں ہے نہ اوہ اِک
 دُو جی نال رَس سکدیاں نیں تے نہ دیس دی کُل خلقت نوں جوڑ کے باہری دھاڑ
 موہرے کھلہار سکدیاں نیں۔ دھاڑ وِچ وی ٹابریاں ای رلیاں ہوئیاں نیں پر اوہناں
 نوں رلایا ہویا اے لٹ نے۔ اپنی چڑھت تے مار دا سودا تریتاں مرداں نوں باندھ

بناون دا سواد وی اوہناں نوں جوڑی ودا اے۔ پر ایہہ جُوت کجرت اے۔ ایہہ لوبھ
 وِچ کھوب کے جی نوں جی نالوں تروڑدی اے۔ ایہہ تَدن تا کیں سردی اے جدن
 تا کیں لٹ سردی اے۔ لٹ کھلوتی نہیں تے آپنے آپ وِچ پتھر ہوئے جی اک
 دوجے نال وِج کھڑے نہیں۔

دھاڑ نوں ٹھلن والیاں یا دھاڑویاں ہتھوں دریویاں ٹابریاں اصل وِچ آپ وی
 لٹ دے سرتے ای اُسریاں پسریاں نیں۔ جی جی دی گھر گھر دی وکھو وکھری مل
 ماکی تے درجے بندی لٹ نال بنی اے تے لٹ لئی بنی اے۔ لٹ اُتے موہنا بھلاواں
 رنگ چڑھیا ہو یا اے ریت مریا داتے دھرم دا۔ ایس رنگ پاروں ٹابریاں دے جی اپنا
 اصلا ویکھ ای نہیں سکدے۔ لچپوتی شناس دیاں بڑھکانیاں سانگاں نال جگر جھگا کے
 مرغ کبابی رمزیاں دا مُغلی سواد گھن سکدے نیں۔

حاکم میل دی شناس توڑے مُغل تیموری ہووے توڑے دیسی لچپوتی زری اُپری
 پرت وِچ ای نہیں ٹکی رہندی۔ حاکم میل اپنیاں پٹھلیاں پرتاں نوں وی ایہدا چسکا
 لواندا اے۔ سپاہی نوکر ہوندیاں، اُمراداں سکداراں فوجداراں دا حُکم بدھا ہوندیاں وی
 آپنے آپ نوں حاکی دا ہتھ سمجھدا اے تے خلقت کنوں وکھرا اُچیرا تھیون ای اوہدا
 مان اے۔ سپاہی وی سرداراں دی جات گوت وِچ ای گنبدے نیں خاص کر لڑائی دے
 پڑ وِچ:

گھتی وِچ لہور دے ہرکارے گوک
 سُنیا وِچ دربار دے کھوجے یعقوب
 لے ارشاد نواب توں کروایا گونج
 نال جمعیت اپنی ہزار بندوق
 پنج سے گھوڑا مُغلی پنج سے لچپوت

پُل تے میلہ دوہاں دا کہو رکت سلوک
 وچھڑے ہوئے باپ دے گل ملدے پُوت

راوی دے پُل تے ملیاں نیں ایہہ دوئے ڈھڑاں کھوجے یعقوب دی جمیعت
 دیاں۔ کھوجے دی جمیعت کھوجی نہیں اکھویندی۔ کیونجو کھوجا آپ درباری امراء ہوں
 پاروں مُغلّی لچپوتی دوہاں شناساں وچ رنگیا پیا اے۔ خاص کر ایس ویلے جد اوہا ای اِکلا
 اٹھیا اے نادری دھاڑ نوں ٹھلن۔ سپاہی آپنی اُپرلیاں دتی مُغل رچپوت شناس پاروں
 اک پیو دے پُتر ہوئے بھاویں اوہ پیو کھوجا اے۔ اوہناں دا گل ملنا بھاویں آپس وچ
 ہے روز دے وکھرپ وِتکرے مگروں، بھاویں باپ یعقوب امراء نال ہے جیہدا اوہ عام
 حالت وچ سوچ وی نہیں سکدے، اصل وچ حاکم میل دی سبھ کنوں پٹھلی پرت دا
 آپنی شناس مانن ہے۔ آکھن ویکھن نوں ایہہ دو مذہباں دو نسلاں دا دیس پیار پاروں
 دیس رکھ دے اُدھم وچ اک مک تھیون وی گنیج سکدا اے۔

نادر دی چڑھت دیاں خبراں تے پوند ای دلی مچ گھیاں آہن جدوں اوہ
 قندھاروں نکلیا۔ حاکم ڈھانی دی نظام الملک والی ڈھڑ نادر شاہ نال ہر ویلے سُر سلاہ
 پئی رکھدی اے۔ حاکماں دا پُرانا پر بندھ وی ہے سُوہ گھنن دا۔ امراء، اہکار، سردار
 چودھری ہر ویلے اپنے بچاء تے ودھاء لئی آل دوال دی ورتی واپری بارے خبردار رہن
 دا اُپرا لا کریندے نیں۔ نادری چڑھت بارے وی خبر کاری پئی تھیندی اے:

دولت مند امیر سبھ قاصد دَوڑاؤن
 چرب نوالے کھا کے دن راتیں دھاؤن
 اگلے پچھلے پہر دی لے خبر پُچاؤن
 خلتاں ہوں اکھیاں مچکور سُناون
 قوم لیوڈ میوڈ دی وڈھ آدم کھاؤن

سو مرد اک استری سنگ رات ہنڈاون
 دیہوں چن مول نہ ڈٹھیاں کڈھ باہر بٹھاون
 سن سن گلاں پییاں مہرے سک جاون
 اکناں ہتھیں کاتیاں پیٹ چٹھری چلاون
 ڈونگھے بھورے گھٹ اک وچ زری دباون
 ساویاں پیلیاں ہو اک مر اگدیں جاون
 جیوں چویاں سپ ویکھ کے آدم چرلاون
 کیر نگر اک ڈھیریاں نہ راہ سماون

اُمر اوں دے خبر کاروی رتے پتے نہیں۔ چرب نوالے کھا کے خبر لیاون دھاوندے
 نہیں۔ ٹھیک خبر دی تڑت لوڑ ہوئی اُمر اوں نوں، سو اوہ قاصداں نوں چنگا چوکھا دیندے
 نہیں۔ شہراں وچ اُمر اوں دیاں ڈیریاں تے ایس میڈیا دی آندی خبر پٹھلیاں میلاں
 وچ وی اپڑ ویندی اے۔ لوک اکٹھے تھی کے اک دوجے نوں قاصداں دا آندا مذکور
 سنیندے نہیں۔ مذکور سرکاری لفظ ہے۔ آکھی گل، رپورٹ۔ قاصد میڈیا دا آندا مذکور
 مچکور بنیا ہے خلتقاں لئی۔ مچ اگ ہے، بھڑک ہے۔ تے گور ہے ڈراونا، پتھر دل۔ گور
 گوڑ نال وی رل ویندا اے اخیر، زرا ایس پاروں نہیں جو گل وچ ودھان ہو گیا اے۔
 جیہڑی ظلم دی خبر زرا ڈراوے خالق نوں ایہہ نہ نتارے جو ظلم دا مڈھ مول کیہ اے اوہ
 وی گوڑ اے کیونجو اوہ خلق دے اندر دے ست نوں ودھیرے دبندی اے۔
 مچکور دا خاص ڈراوا جنابیاں لئی ہے۔

سو مرد اک استری سنگ رات ہنڈاون
 دیہوں چن مول نہ ڈٹھیاں کڈھ باہر بٹھاون

منجھ میل دیاں پییاں نوں نہ سورج نے کدیں ڈٹھا ہے نہ چند نے۔ دن ویلے یا

راتیں چن دی لوئے پردیوں باہر نہیں کدیں آئیاں۔ ہنھاون ہے بھوگ کرن۔ جیہڑیاں
 اصلوں پڑدا بند نہیں اوہناں نال گھلے پڑیں بھوگ پئے کریندے نیں دھڑویل۔
 مُغل وارے وِچ اُپرلے میل دیاں سوانیاں حرم بند تے نیں پر اوہناں وِچ اپنے
 رنگ دی پڑھائی لکھائی دا رواج وی ہے۔ جے جنے اوہناں دے ڈھلے مُٹھے ہوون تاں
 بعضیاں اگیرے تھی کے مرداویاں کماں نوں وی ہتھ پا گھنندیاں نیں۔ حاکی چلاون وِچ
 وی رل ویندیاں نیں۔ ملکہ زمانی دی گل کال نے نادرشاہ نال کیتی آہی محمدشاہ دا پول
 وکھاون لئی:

پیدھا سادے بادشاہ خرقة نادانی
 رنگ محل سہیلیاں یا ملکہ زمانی
 پرہن جد دھاڑ دلی ول پئی آوندی اے ملکہ زمانی دی بلیل ویکھو۔ اوہ اُمر اوں
 نال خاص کرتورانی دھڑے نال گل پئی کریندی اے:

دلی گرمی گھلبلی سُن کٹک طوفانی
 سد امیراں آکھدی ملکہ زمانی
 معزوفی او جَد دے اُمراء تُو رانی
 منصب طرے ہنڈاوندے وِر حُسن جوانی
 اِکو جیڈا اِک ہان بِل رُستم ثانی
 داڑھی تے دستار دی ہے مرد نشانی
 کیہڑی ویکھاں فتح دی وِچ ترکش کانی
 چڑھ ڈھکا اِج ندر شاہ ہتھ پوے خزانیں
 دیو لوہے دی سار دی کر تر مِزانی
 ادب نہاؤ نمک دا کر ہو قربانی

جیوں پروانہ شمع تے جل مرے پرانی
 وت نہ دُنیا آونا جگ عالم فانی
 متے ایہہ گجھ لوڑیئے کر دھرو سُلطانیں

ملکہ زمانی دی گل ہے تے تقریر۔ ریتل ہُشکارے وی نیں وِچ شمع پروانے تے
 نمک حلائی والے، داڑھی دستار والے۔ پر نال ای ایہہ سینتر وی ہے جو نادر دی دھاڑ
 نے مُغل باتشاہی ہور پولی کر دینی اے، خزانہ سکھنا تھی وینا اے تے تہاڈے منصب
 طرے وی نہیں رہنے جیہڑے پڑھیاں دے پئے ہنڈیندے او متاں سمجھو جو ساڈی
 باتشاہی نال دھوکھا کر کے کسے ہور کولوں ایہو گجھ لہجہ جاسی تہانوں۔ ہور وی ہونیاں نیں
 شہزادیاں ملکاواں تُرک مُغل شاہی وِچ جیہناں حاکی دیاں واگاں نوں ہتھ گھتیا۔
 چھیکڑے مُغل وارے وِچ تاں حرم پو لے تخت نوں تھمن لئی کہیں واریں اگیرے تھیا۔
 پر پٹھلے منجھ میل وِچ ماڑیاں ہونیاں اہکاراں تے کسب کاراں وِچ سوانیاں نوں گھل
 گھٹ ای ہے آپ پر نے تھیون دی۔ جگاں دی نر پردھانی نے اوہناں داسِتِ مدھ
 مروڑ کے اندرے گچھا کر چھوڑیا ہویا اے جیہنوں کال دا گجھا ہتھ ای پو ہے تے پو ہے۔

ایہہ دتیل بییاں پران چھڈ گئیاں نیں دھاڑویاں دا مچکور سُن کے تے دھاڑ دے
 آون توں اگدوں ای مریندیاں نیں پیاں۔ جیہناں کول کوئی ٹومب نکلا ہے اوہ اوہنوں
 بھوکس وِچ پیاں گڈیندیاں نیں ڈونگھے بھورے کھود کے۔ کئی کیریاں دیاں وستیاں
 کیر نگر ہن۔ کیر نما نے وی نیں تے کیریاں وی۔ کیریاں دے شہر آکھ لو ایہناں
 وستیاں نوں، بھون۔ اُمر اوں دیاں قلعیاں حویلیاں محل ماڑیاں دوالے ایہہ کیر نگر نیں
 راہاں تے پئے کیریاں دیاں بھوناں ہار۔ جتھے جاگیراں وظیفیاں مدد معاشاں تے
 پلدی اُمرائی دے لاگی کامے چڑھدی دھاڑ دیاں خبراں سُن سُن تر بکے تر ٹھے پئے
 نیں۔ ماڑیاں جنانیاں ایہناں کیر نگر وِچ ڈھیری ہونیاں پیاں نیں۔ راہاں وِچ

بنیاں قبریں۔

نر پردھانی مار وِچ تے ہر میل دیاں سوانیاں نیں پر شاہاں اُمر اوں دیاں نوں
آپنے میل دیاں وسیلیاں دا اوہلا اے۔ اوہ اپنے ڈھلے پو لے جدیاں دی ڈولدی حاکی
نوں تھمن لئی وی موہرے تھی ویندیاں نیں۔ پر نیویاں شہری میلاں دیاں پردل جنانیاں
نری لُج ای نیں مرداں دی اجیہے اوکھے ویلے۔ ہور اوہناں دی کائی شناس نہیں۔ لُج
ماکی دا ای رنگ اے۔ جنی جنے دی خاص مل اے، گھنی سنبھالن جوگی کیونجو جنی راہیں
اگوں اوہدی نسل تُرنی اے۔ جنی دا سریر اوہدا اپنا نہیں اوہدے مالک دا اے۔ ماڑے
میل دیاں جنانیاں کول اپنے سریر دی مل تے کوئی نہیں پر سریر نال بدھے نلکے موئے
ٹومب ٹلے دی مل دا بھلاوا ہے۔ حالاں ہے تے ٹومب ٹلا وی اوہدا جیہدا سریر اے۔
پر ایہہ مل بھلاوا ویاہ دی ریت راہیں پُویا ویندا اے تے جنی نوں ویہار وِچ حصے
داری دا جھاکا دیندا اے۔ جنانیاں اپنے سریر نوں تے مار کے مالکاں دی لُج بچا
سکدیاں نیں پر ٹومب ٹلے نوں اوہ ڈونگھیاں ٹوئیاں وِچ دب کے بچاون دا پارا پیاں
لاوندیاں نیں۔ ایہہ مل بھلاوا ای اوہناں بھانے اوہناں دی ہستی دا نشان اے۔

نر پردھان ویہار وِچ ماڑیاں میلاں دی جنی گھنی آتر اے پر ایسے آتر روپ
وچوں ای کال اٹھدی وکھائی اے نجابت، بھئی ویکھو جتنی دبیز نر پردھان ماکی دی ہے
جتنے، اتنی ہی اتنے اچیت نابری پئی پکدی اے۔

4

نادری دھاڑ مُغل شاہی ہند وِچ کیویں پوہی اے جھماناں نوں تے کیویں پوہی
اے لاگیاں نوں ایہہ وکھالن مگروں نجابت اک اجیہے میل دی کرنی وکھائی اے جیہدا
ویہار دی ورتن وِچ گنیندا ای نہیں۔ لہوروں دلی دھاوندیاں نادر شاہ اپنے لشکریاں
ساہنے مندا بولیا:

تسین پیسو نگر گدائی ہندوستان دے
کوئی دیندے لوک گواہی تہاڈے فقر دی
جاندے کیف کمائی لج نہ وطن دی
گل نکلی تے سنیا سی فقیراں دے ڈیرے بچی بھوپت ناتھ نوں:

بھوپت گھلا ونگارے سارے پنتھ نوں
دُنیا چار دیہاڑے کچرک جیونا
جو لکھیا کرتارے سوئیو ورتسی
ہو بلونت کرارے سارے لو مرو
کرن فقیر تیارے آون جنگ تے
شیر مارن بھھکارے پہنچن مار تے
بٹھن باز طرارے ویکھ شکار نوں
دیون کھول بھنڈارے تیغاں واہ کے
ٹھن اشکر سارے وانگر لومڑاں
ناویں دفتر چاڑھے محمد شاہ دے
پہلا جنگ سناسی کردے اوکڑا
خاک جیہناں دی باسی جتی دے سورے
اٹھے پہر اداسی بھیکھ فقیر دا
نہ کوئی پُھپھی ماسی کسے نہ روونا
دیوے بلن اگاسی واؤ جھٹکیاں
رب تہاں دا آسی آہے ساہنے
چھڑی گہاڑی کاتی ایہہ ہتھار سن

بھجن وانگ عراقی تیغاں واہوندے
 کھاندے ماس گٹاکی وگن ناوکاں
 پنج ہزار چوراسی گرجی ماریا
 کر کے گئے خلاصی چڑھے پہاڑ نوں

فقیر سناسیاں دی کوئی مل نہیں جیہنوں بچاون کیتے لڑنا پیا ہے اوہناں نوں۔ کوئی
 پت پر تیت وی نہیں نہ کوئی لج اے دھیاں بھیناں دی
 نہ کوئی پُھپھی ماسی کسے نہ روونا

ایہہ اوہ ہن جو ویہار نال اپنا لاگ مُکا بیٹھے ہوئے نیں، ماکی ٹبر داری تچ کے۔
 ایہہ خاک وچ رہندے نیں تے خاک ایہناں وچ رہندی اے۔ خاک بندن رڈن دا
 نشان اے رَجیاں زور اوراں دی بولی وچ۔ اوہا بندیا رڈیا ایہناں فقراں دے اندر
 وسندا اے۔ خاک اوہ ہے جو مل ویہار نہیں۔ خاک ”گجھ نہیں“ ہے، انہوند، پر ہر ہوند
 دا سوما ہے۔ بے انت ہو سکے۔ خاک سُن ہے۔ جیون دے ایس تت نوں ویہاری
 مت نہیں سنجان سکدی نہ مان سکدی۔ اُداسی ویہار کنوں بے لاگ تھیون ہے۔ رڈے
 مدّھے رُوح خاک نیں جیہناں دی کیتی نوں جیہناں دے اندروں اُگی نوں کھوہن ملن
 ای ویہار بنیا۔ ہُن ایہہ اداس نیں اٹک۔ ایہہ خاک ویہاری نیں۔ ایہہ اُداس جنگ
 ہے خاک ویہاریاں دامل ویہاری لٹیاں نال۔ عجب اُدھم تے ترنگ ہے ایس جنگ
 دے بیان وچ۔ سناسیاں دے روز دے سندر چھڑی گہاڑی کاتی ہتھیار بن گئے نیں
 تے لٹیاں نوں تیغاں ناوکاں بن وئے نیں۔ ایہناں دیاں لٹاں ای عراقی گھوڑے
 نیں جیہناں لٹیاں سواراں نوں لومبز کر دتا اے۔ ایہہ فقیر جتی سورے نیں۔ بَت ہے
 ویہاری لوبھ نوں تجن۔ بَت ہی ایہناں داسِت ہے۔ ایہہ خاک پلے خاک پال اگاسی
 دیوے نیں۔ اگی چند سورج تارے، ان ہوئے جہاناں دی لوہ۔ واؤ جھٹکیاں، ویلے

دے پھیر ایہناں نوں بُجھیندے نہیں جگیندے نیں۔

ایہہ جنگ جیویں شلکھر ہووے نجابت دی وار دا۔ جیہڑا ظلم زمیں تے ورتیا ہے
”کر مکر بہانہ“ اوہدا اُلٹا ایسے فقیری جنگ نے کرنا ہے۔

پنچ ہزار چوراسی گرجی ماریا

گھنا رمزرتا بول اے۔ ایہدے وِچ گھنڈی ہے مِل ویہار دے مُکاء دی۔ پنچ
لُچھن نیں مِل ویہار دے۔ کام، کرودھ، لوبھ، موہ، ہنکار۔ حرص ہوس، دبیز درپڑ، لالچ
بے سُرقتی تے میں۔ ایہناں نوں جہدا پالدا اے ویہار تے ایہناں دے سرتے ای
چلدا اے، بندے دی ہستی نوں ایہناں لُچھناں راہیں اپنے حساب سرتو تردا اے تے
اونوں کبندہ کر کے اپنے کم وِچ بولدا اے۔ ہزار ہے بے انت۔ کُل مخلوق نوں
چمبڑے ہوئے نیں ایہہ ویہاری لُچھن۔ جیون دی گڑھتی بن گئے نیں۔ پینہہ ایہناں دی
ہے چوراسی۔ چوراسی بھونیں دی مِل ویہاری ونڈ ہے۔ مُغل ہالہ اگراہی دے بندوبست
وِچ پرگنہ (ضلع) چوراسیاں وِچ ونڈیا ہوندا اے۔ پوند تے چوراسی پنڈ ای ہوندے آہے
ہر چوراسی وِچ۔ مگروں گھٹ وی گئے پر چوراسی ناں نکلیا رہیا۔ چوراسی دی مالکی اُچ
درجے دی مالکی گنیندی آہی۔ لفظ ”چوراسی“ درجے دی پچھان لئی عام ورتوں وِچ آیا۔
بیر دمودر وِچ پُچک دی سرداری نوں اوہدے برادری وال اوہدیاں چوراسی چاکاں
نال تولیندے نیں۔ بھونیں دی اُگاس نوں ایسے چوراسی راہیں مِل کے ظلم دا ہتھیار بنایا
گیا۔ سو پنچ ہزار چوراسی گرجی نہیں ماریا سناں فقیراں مِل ویہار ماریا اے۔

چوراسی لکھ بونناں دا گیر وی اے جیہدے وِچوں حاکم میل دے سیانے لنگھیندے
نیں خلقت نوں، اپنی گون دا چنگ مند لوک تے لاگو کرن لئی۔ چوراسی لکھ بونناں دا گیر
مذہب فلسفے تے ریت راہیں گویا تے میل ونڈ نوں جاتاں وِچ پنھ کے نہیڑا آیا
لوکائی نوں۔ فقراں دا جنگ ملواناں حاکماں دے مذہب فلسفے تے ریت نال وی ہے۔

سو پنج ہزار چوراسی دے مر نال حرص دے دریڑ بے سرتی تے میں دا پھاہ وی وڈھیجا
اے تے ریتل علمائی پنڈتائی دی عملداری وی ملکی اے۔

”چوراسی“ دے تچھے جا پدا اے ”باراں“ اے، اوہ مڈھلا انک جیہڑا سبھ توں ودھ
رنگاں وچ وڈتج سکدا اے۔ دو، تن، چار تے چھ۔ ایس پاروں ویہاری پر بندھ وچ
باراں نوں تے باراں دیاں گنیاں نوں ورتن نال ڈھیر سہولت تھئی۔ باراں وڈ ورتارے
دا مڈھلا ہتھیار بن گیا۔ ایہہ تھاں نوں ویلے نوں لوک نوں وڈاں وچ بنھ کے ورتن
دی سہولت دیندا اے۔ باراں ماہ، باراں بُرج، باراں راس۔ سریر نوں وڈ ورتن لئی
باراں تلک لگائے دیندے نیں۔

بارہ تلک منائیکے گرمکھ تلک نیسان چڑھایا

بارہ پنٹھ اکر کر گرمکھ گابھی راہ چلایا

ایہہ بھائی گرداس دی آکھی اے مُغل ورتارے دی شکھر ویلے۔ بندے دا سریر
باراں تلکاں وچ وڈتجیا پیا اے۔ تے مت بندے دی باراں پنٹھاں وچ۔ فقیری ایس
وڈ نوں ٹھپدی اے تے وڈ ویہار دی ساجی ہستی دی تھاویں نوں گرمکھ ہستی ساردی
اے۔ وڈاں ماری مت نوں نوں سریروں اک کریندی اے۔
سونے نوں وی باراں تاء دے کے خالص کریندے نیں۔

باہر کنچن بارہا بھیتر بھری بھنگار

مل ویہار دی ایہہ دکھالی کبیر دکھائی اے۔ باہروں باراں تاواں دا نرولیا سونا اے
تے وچ گورڈا بھریا ہو یا اے، لاکھ دا بھور۔

مُغل وارے وچ پنج دا انک وی عام ورتوں وچ ہے، بندوبست وچ وی تے وپار
وچ وی۔ ڈھیر سارے لگان نیں پنج دے ناں والے تے ڈھیر سارے وپاری منافعے
وی۔ منصب داری وچ ہزار جُودا اے پنج نال۔ ہزاری اک ہزار سوار دا منصب دار

اے۔ تے پنج ہزاری پنج ہزار دا۔ گھنی منصب داری ہزاریاں پنج ہزاریاں دی ای ہے۔
 پنج پنج وی ہے، پنچ۔ گراویں پنچانت سبھ توں مُڈھلا تھم ہے مل مالکی دی سمھال دا،
 شاہی پر بندھ دی رکھ دا۔ پنج پنچم وی ہے، اوہ کجات جیہڑی چونہہ جاتیاں کنوں باہر
 اے۔ جیہڑی سودھدی سوتر دی اے پورے وسیب نوں پر جیہدی چھوہ بھٹ ہے
 وسیداراں واسطے۔

پنج ہزار چوراسی نے کیہ دبیریا دریڑیا تے کیہ آزاد تھیا ہے لیہدے مُکن نال۔ پنج
 ت۔ جیہناں دی جوت نال ای جیون جویا ہے۔ بھاء، پانی، مٹی، واء تے اگاس۔
 اگاس اڈٹھ اچرج سکت ہے اگ پانی مٹی تے واء دے اندر جُون دی جُو کے جیو
 اُپجاون دی۔ پنج تے گھٹے پے سن مل ویہاری پنچیاں دی پکڑ وچ۔ اوہ چھٹے نیں۔
 جیون مُز جیون بنیا اے۔ پنچ اندریاں، پنچے سکتاں سریر دیاں، چکھن سُنن ویکھن
 چھوہن تے سُنکھن وی چھٹکاریاں گکیاں نیں تے اوہ ہزار اُن ہونیاں سکتاں وی
 جیہڑیاں ایہناں پنچاں وچوں کھڑنیاں نیں۔ پنج اُنکلاں دی باندھ وی مک گئی اے۔
 اُدھرے نیں ہتھ بندے دے۔ اوہدی کرنی اوہدی گھال ملوان شاہی دا جولا بھن نکلی
 اے۔ چوراسی دے پٹھ ”چورسی“ لگی پئی اے۔ پدھر، برابری، سواہر۔ ایہہ سنیاسی فقر
 مل شاہی دے رڈے تے بھٹے کائے ای نیں جیہناں اُلٹ کے آپ تجیا رڈیا ہے مل
 شاہی نوں، اوہدیاں چوراسیاں نوں چورسیا ہے۔ اوہدیاں پنچیاں نوں بھن کے جیون نوں
 ادھاریا ہے۔

پنج ہزار چوراسی دیاں ماڑو رمزاں بھن کے پٹھوں جوالو رمزاں کھول کھلہاریاں
 نیں فقر جنگ نے۔ لوک ریت دی شاعری وچ گنت بھیت بن کے آوندی اے۔
 نجابت بندے دی پوری وار دا بھیت ایس کنتر وچ دھریا ہے۔ نجابت لئی وارکاری ورتی
 دانکھیرا اے زوارا اے، کرنی داست جگاون لئی۔ ورتی دانکھیرا ورتی دیاں ظاہر پرتاں

چھ سِردی اچیت پرت اگھاڑ دا اے کال تے نارد دیاں رمزاں راہیں۔ کال والی ڈھا
 شکر دی اے فقر جنگ تے، اُتھاں ایہہ ڈھا اُسار بن ویہندی اے نویں جُون دا، نویں
 تت ست دا۔ کتیاں بے اوڑ فقر نابریاں تھیاں جگ دی وار وِچ۔ کتے امک جنگ
 کیتے مل ویہار دیاں رڈیاں سنیاں پر حاکم میل دے پڑھائے بہائے وارکاراں
 اوہناں دا بھوگ نہیں پایا۔ جے کتے پایو وی نہیں تے ایہہ دساون کیتے جو فتنہ اُٹھیا ہا
 ماڑا جیہا دبا دتا گیا۔ کتیاں جتناں نال مل ویہار دی ٹکرتے اوہدے تروڑ لئی سانجھ
 ورتناں اُساریاں گئیاں جیہناں دا ناں ای چیتیاں توں پونجھ دتا گیا۔ کتے ظلم سکھے نہیں
 جیہڑے شاہی پر بندھ دا نیاں بنا کے مناں وِچ اُتارے گئے۔ خلق دا کچھ پورن والی
 نویں جاگی وارکاری وی اجن ادھ سُتی اے۔ نجابت اوہدے کورس وِچ شامل نہیں۔
 جیہڑی گل ”ظلم زمین تے ورتیا کر مکر بہانہ“ توں ٹری اوہ اتھے آن مکی اے:

پنج ہزار چوراسی گرجی ماریا
 کر کے گئے خلاصی چڑھے پہاڑ نوں

پر ایس مکی وچوں ای نویں ٹری اے۔ جیہڑے پہاڑ اوہ چڑھے نیں، جیہدی اوٹ
 اوہناں گھدی اے اوہ نماںیاں دے جتن دا پہاڑ اے۔

5

نجابت دی وار انگریزاں لہھی۔ حاکم دیلاں دات ست اپنے لاپے لئی ورت
 گواندے نیں پر پہلوں کھوج کریندے نیں جو تت ست ہے کیہ لیہناں دا۔ انگریز
 رسوال شاہی پنجا بے ڈھکی تے اوہدی لاکڑ وِچ ہر رنگ دے کسی آہے۔ بولیاں
 سلکھاں دے شوقین وی، حرف کھوجی۔ اوہناں بندوبستی کم دے نال نال قصے کہانیاں
 سُن سودھ کے لکھنیاں تے چھاپے چاڑھ پڑھاونیاں ہانیاں نوں تے چکھے بیٹھے
 راجکاراں نوں۔ سواد دا سواد تے کم دا کم۔ 1892 وِچ اک بندوبستی لاکڑی ایڈورڈ

میکلیگن نوں بار وِچ ہالہ گیری دا پر بندھ کریندیاں خانقاہ ڈوگراں لاگے کسے گونتری کولوں نجابت دی وار دیاں 161 اٹاں لبھیاں (وار دی سطر نوں اٹ آکھدے نیں) اوس سانجھ گھدیاں۔

1910 وِچ میکلیگن تے ہور وڈ لاکڑیاں رل کے پنجاب ہسٹاریکل سوسائٹی بنائی۔ وار کھوج دی ستھ۔ میکلیگن پنجاب دا گورنر وی لگا۔ 1912 وِچ اوس سوسائٹی دے اک ہسٹریکل ممبر پنڈت ہری کشن کول نوں نجابت دی وار دتی تے آکھیا ایہنوں پورا کر لہ کے۔ پنڈت جی آپ وی سول سرونٹ آہے۔ دیسی لاکڑ وچوں ہسٹریکل ممبر سٹ کے کھوج وِچ جٹ گئے تے وار دیاں دو سنوتاں ڈھونڈ آندیاں گونتریاں کولوں۔ اک خانقاہ ڈوگراں دے پنڈت اجلا نوالیوں تے اک شرقیہ دے گراں بدھا نکلیوں۔ دوئے سنوتاں آپنے آپ وِچ پوریاں آہیاں پر نکھیڑے وی آہے دوہاں وِچ۔ پنڈت ہوراں دوہاں نوں میکلیگن والی نال جوڑ سوڈھیا تے اک نواں روپ وار دا ساریا۔ ایہہ وی دیو نہیں جو دوئے سہیڑاں پوریاں اوہناں دی سوڈھ وِچ نہیں۔ گجھ باہر وی رہ گیا اے جیہڑا اوہناں دی جاچے کتے ڈھکدا جودا نہ ہا۔ ایہہ سوڈھ پنجاب ہسٹاریکل سوسائٹی دے جلسے وِچ واچی ہری کشن کول۔ مڈ پنجاب ہسٹاریکل سوسائٹی دے پرچے وِچ چھوئی رومن اکھراں وِچ، ساہنے انگریزی وِچ مطلب وی کیتا اٹواٹ۔ انگریز وارے وِچ خبرے ایہہ سوڈھ چھپی دیسی اکھراں وِچ کہ نہیں۔ پرسن ستر نیڑے فقیر محمد فقیر ہوراں پنجابی ادبی اکیڈمی ولوں ایہنوں رومن اکھراں توں اُتار چھاپیا۔ وٹ محمد آصف خاں ہوراں پنجابی ادبی بورڈ ولوں نواب سیال دی سوڈھ چھاپی۔ نواب سیال آپ وار کار شاعر وی آہے تے پرانیاں واراں دے وجری وی۔ اوہناں دا دعوا اے جو اوہناں پوری اصل وار ڈھونڈ جوڑی اے۔ اوہناں ایہہ دس نہیں پائی جو کتھوں کتھوں گھدیاں اوہناں پوڑیاں (وار دے بند نوں پوڑی آکھدے نیں) تے کیوں جوڑیاں۔ ہاں ایہہ

دسیو نہیں جو میں لوڑ موجب ترمیم وی کیتی اے اٹاں پوڑیاں وِچ۔ گھاٹا وادھا۔ ہُن
کون دے گھاٹا کیہڑا اے تے وادھا کیہڑا۔

کیتی پھیر نواب نے ترمیم صفائی
پوڑی اصلی واسطے ہر جا ڈھونڈائی
کمی ثقالت پوڑیوں چا سبھ مٹائی
وزن برابر تول کے ہر اٹ لکھائی
جو اٹ کولوں غیر نے چا وِچ رلائی
کڈھیا غیر کلام نول نال سوچ دانائی

اساں سنگت وِچ نجابت دی وار پڑھن لگے تاں ہری کشن کول دی تے نواب
سیال دی سودھ ساڈے کول آہی۔ اساں پڑھائی لئی رل سودھ بنائی۔ جیہڑی مگروں
سچیت کتاب گھر چھاپی۔ اصلوں ایہہ سودھ ہری کشن کول والی ہی ہے۔ پر نواب سیال
والی نے وی ہتھ پوایا ہے وِلا وِلا۔ وزن برابر تولن لئی گجھ ”ترمیم صفائی“ سانوں وی
کرنی پئی۔ وادھا اساں کوئی نہیں کیتا۔

نجابت دی وار اصل کیوں آہی، وِچ کیہ رلا پایا گونتریاں تے کیہ گھولا گھولیا
”ترمیم صفائی“ والیاں سنے ساڈے۔ ایہہ گل تے تاں ای نِت۔ رے جے کوئی لکھت
نجابت دے ویلے دی مل ونجے۔ نتارا تے متے تاں وی پورا نہ تھیوے۔ نتارے
اڈھورے ای رہنے ہوندے نہیں۔ ہر نتارا آون والیاں پڑھیاراں نول ہشکاردا اے۔
حیلہ کروتے پورو اڈھور۔

میکلیگن دی تے ہری کشن کول دی سہیڑ سودھ بارے اساں موٹی گل کیتی اے
عام۔ ایہو جو انھیویں صدی دے ادھ وِچ پنجابے آئی انگریز راسوال شاہی اپنے راج
کاج دے ایرے ڈونگھیرے گالنے چاہوندی اے سو اوہنوں لوک مہاڑاں نول جیویں

اوہ لوک ریت وچ آئے نہیں جانن پرکھن دی لوڑ ہے۔ ایس کم لئی اوہ کھوج ستھاں
 بنیدی اے۔ اپنے ہت دیاں دیسی سوجھواناں نوں وی ایس کم وچ ڈاہندی اے۔
 خاص ہری پرشاد کول والی سودھ وچ رسواں شاہی نیتی دی چھاں کتھے پئی اے ایہہ
 ویکھن جوگے اساں تاں تھیویئے جے مکلیگن والی سودھ ساہنے ہووے۔ نالے ہری
 کشن دیاں دووے سہیڑاں وی۔ پتہ لگے جو کیہ گاٹھ ساٹھ کیتو نہیں تے جیہڑا دسیو
 نہیں باہر رہ گیا اے اوہ کیہ ہا۔

نواب سیال دی سودھ بارے اساں موٹی گل وی پوری نہیں کر سکدے کیونجو
 اوہناں دی سہیڑ بارے جانکاری سانوں اصلوں کوئی نہیں۔ اپنی آکھ سکے آں جو ہری
 کشن والیاں اٹاں تے اوہناں رکھیاں نہیں پر جیویں جوڑیاں رلایاں نہیں تے جو وچ
 ہور پائیو نہیں اوہ ہری کشن والی سودھ کنوں اڈرا تھیندا چا پدا اے تھاؤں تھائیں۔
 بھوپت دے جنگ دامڈھ اساں پڑھ آئے آں ہری کشن والا:

بھوپت کھلا ونگارے سارے پنٹھ نوں
 دنیا چار دیہاڑے کچرک جیونا
 جو لکھیا کرتارے سوئیو ورتسی
 ہو بلونت کرارے سارے لڑ مرد

ایہہ نواب سیال کول ایویں ہے:

بھوپت کھلا ونگارے آکھے پنٹھ نوں
 یارو جیونا چار دیہاڑے اکثر چلنا
 ہو بلونت کرارے لڑ میدان وچ
 مڑ جو لکھیا کرتارے سوئیو ورتسی
 نہیں جواناں دے کارے کنڈیں دینیاں

سیس کرو اج وارے محمد شاہ دے

اکو ای سطر گولو پہلی۔ لفظ آکھے نے کیویں پھک پادتی ہے ونگار وچ۔ ”ونگارے“
دے اندر آکھن ای ہے ونگار رنگا۔ آکھن نون وکھرا کرن نال ونگار پوٹی تھی ویدی
اے۔ ”سارے“ نال ”ونگارے“ پردا اے تے ”آکھے“ نال رُکدا اے۔ ہری کشن
کول وچ کال دی محمد شاہ نال گل

بن دلی محمد شاہ اگے کل عرضاں کردی

نواب سیال کول فرخ سیر دی ملکہ دی گل بن گئی اے۔ اوہ ملکہ ہُن محمد شاہ دی اے
تے اوہنوں فرخ سیر دا بدلہ لین دا آکھدی اے:

ملکہ محمد شاہ تے بہہ عرضاں کردی

توں سُن قبلہ عالمی پک عرضی میری

نہ میں رتجھ اولاد دی نہ وسوں گھر دی

نہ میں طلب سنگار دی نہ طالب زر دی

نہ مینوں ڈھپ چھاں دی نہ گرمی سردی

سریاں دے ہار ہنڈاواں رت مانگاں بھر دی

ورمی اپنے باپ دی دن راتیں جردی

رہاں نہیں سنگاری رنگ میلے وردی

جیہڑی کیتی سیداں گل نہیں وسردی

مار لیونیس فرخ سیر کر ظلم بے دردی

کال دے دلی بن بولن وچ وڈی کھلا رویں گل اے جیہڑی ملکہ دے ماڑی جیہی

کال بن بولن نال سُنکو کے عام جیہی رہ گئی اے۔ تے ایہہ وی نہیں پک جو ایہہ ملکہ

فرخ سیر دی بیوہ اے یا دھی:

ورمی اپنے باپ دی دن راتیں جردی
 نواب سیال دی سودھ وچ نجابت دی وار اک سرل سواہری تاریخ دی عام کتاب
 گھنی جاپدی اے۔ کچے پورتج گئے نیں سادیاں تھکاں نال:
 اسمہائے شاہانِ مغلیہ:-

پڑھ اٹ نجات حقانی صفت چوغطیاں
 ہمایوں بابر عراقی اکبر جہانگیر

شاہجہان گورگانی اورنگ زیب وت
 شاہ عالم شاہ بہادر ثانی اوڑک فرخ سیر

ریتل بادشاہی صفت ثناء چو کھی اے:

تخت نشستن شہنشاہ فرخ سیر شاہ ہند:-

فرخ سیر چوغطہ بیٹھا تخت تے

رنگ مولا دے رتا ہو یا بادشاہ

چمکے اوہدا متھا چنوں چودھویں

روزہ خیر کمتا ساری عمر وچ

عدل انصاف دالٹھا بھوندا ملک وچ

بکری شیر اکٹھا کھیڈن رل کے

سوہندا تاج شہانا سر بادشاہ دے

رعیت امن اماناں خطرے خوف توں

شیر جری مردانہ قوت حیدری

اوہ دُور کرے گفرانہ راج پیغمبری

نواب سیال دی سودھ دے ریتل پینترے تے کچ کاروائی پرانے زمیندارے

سرداری میل دی پرتیوں سرے جا پدے نیں پر ایہہ وی تاں نرواریا ونجے جے کوئی
 اصلوں پرانی ہتھ لکھت ساہویں ہووے تاں اساں لاء نکرا کرن جوگے بنیئے جو کہ
 نواب سیال ہوراں دا آپنا ہے کیہ اوہناں دا جیہناں کولوں ڈھونڈیونیں وار تے کیہرا
 نجابت دا۔ نواب سیال دی سو دھ وچ بنداں دے سرناویں فارسی نیں جیویں ہیر وارث
 دیاں ہتھ لکھتاں دے نیں۔ ایہہ پرانی ریت آہی لکھت کسے بولی وچ وی ہووے
 سرناویں سرکاری بولی وچ ہوون نال آدر بن ویندا ہا۔ اندر کیتی گل دی چوبھ وی لگ
 ویندی آہی۔ سرناویاں توں سہی ہوندا اے جیویں نواب سیال کول وی کوئی ہتھ لکھتاں
 آہیاں۔ پر کیہریاں نیں تے کتھاؤں ڈھیجیاں ایہدی سوہ نہیں دتی اوہناں۔